

Картина бахмутського художника Сергія Садчикова "Перше підняття українського прапора у Бахмуті", написана навесні 2021 р. Зараз її доля невідома. Фото — Суспільне: Новини

Все буде в слушний час

Віктор СКОРИК,
оглядач "СП"

За цей час наступала не тільки квітуча весна, а й невпинно йшла вегетація наступальних сходів української визвольної кампанії, аби кількість воєнно-вегетативних процесів у відповідні терміни досягла тієї кількості, що сформує нову якість — зав'язь майбутніх плодів нашої перемоги, а надалі, коли прийде слушний час зрілості, настане пора ретельного збору багатого врожаю успіхів на фронтах нашої боротьби за нашу волю, за свою свободу, за право бути, жити, за своє неперервне майбутнє, бо із сімені майбутніх плодів перемоги народиться нове покоління, і надалі — з покоління в покоління — "на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люде на землі" — буде вільна Україна.

За цей час від наших партнерів вільного світу інтенсивно надходила і надходить зброя та боєприпаси — гласно і не гласно, йдуть навчання наших воїнів-спеціалістів, інформація про які теж, із зрозумілих міркувань, далеко не вся оприлюднюється. За ці півтори декади нам вдалось утримати оборону на всіх активних фронтах протяжністю біля 1500 км — від Харківщини до Херсонщини — без істотних втрат позицій, але, так, — ціною неймовірних зусиль наших воїнів, тисяч загиблих та поранених. Натомість божевільні зусилля зимового наступу орди минули для неї намарно, їхній результат — колосальні втрати (вже неживої) сили, у співвідношенні 1:5 (на одного полеглого нашого бійця — п'ятеро вбитих ординців), а також (вже не бойової) техніки, хоча деяка частина тієї техніки стала нашими трофеями і служить правій справі — нищить нацистів московської імперії зла, також приблизно в тому самому співвідношенні втрат.

Тепер поглянемо конкретніше на поточну ситуацію на фронтах.

Звичайно ж, центр подій останніх місяців на фронтах — це Бахмут.

Читачі, певне, пам'ятають, що я два тижні тому наголошував: після проходо-

Два тижні, що минули з часу мого останнього допису, не були марними для військових справ. Хоча за поточними подіями це й не кидається у вічі, а ще й тому, що не все, далеко не все під час війни, є гласним і оприлюдненим для широкого загалу — на війні як на війні.

річки Бахмутки окупанти тепер надовго зав'язнуть у запеклих боях у центральній частині міста, втрачаючи свої сили і набой у великій кількості, і що так буде тривати до тих пір, поки вони, ціною своїх неймовірних жертв, дійдуть до залізничних колій, що перетинають все місто з півночі на південь. Я також акцентував увагу на тому, що особливо важливим є утримання автошляхів, що ведуть з Бахмута на Костянтинівку та Часів Яр, якими здійснюється постачання зброї, боєприпасів, провіанту, палива нашим воїнам і якими проводиться евакуація важко поранених та ротация бойових підрозділів. Ці шляхи, в буквальному сенсі, є дорогами життя для оборонців міста і слугують запорукою непотраплення їх в оточення, гарантують організований відхід у разі потреби і необхідності, якщо таке станеться і так буде треба.

Минуло два тижні, всі три рокадні дороги нашому війську вдалось втримати під своїм контролем, хоча був момент, коли ворог виїшов до головної дороги на півдні міста, але в результаті блискавичної контратаки спеціальної групи ГУР був відкинутий назад. Так, ці дороги перебувають під вогневыми обстрілами ворога, який полює на нашу техніку, особливо у вразливих місцях, де ворожі позиції знаходяться або близько до дороги, або зручно — як, наприклад, вигин на дорозі, що веде на півночі до міста Часів Яр. Так, ними складно і небезпечно користуватися, але вони є, а тому є можливість боронити місто й надалі. Зовсім трохи залишилось часу до сухої погоди, коли допомогу можна буде доставляти просто полями, польовими стежками та дорогами, та ще й під прикриттям зелені, якої там вистачає у літню пору, повірте мені, я добре знаю тамтешню топографію. Дуже бажано б вистояти до того часу.

За попередні тижні і за ці два останні тижні ворог також з тяжкими боями і втратами пройшов майже всю центральну частину міста і підійшов фактично впритул до залізничних колій, саме зараз біля старовинного залізничного вокзалу-красеня і автовокзалу поруч йдуть запеклі бої. У своїй попередній статті я напевно з'ясував, немов мимохідь, зазначав, що за залізницею — ще й західна частина міста, яка становить приблизно третину його території.

Можна подивитися топографічну карту цієї частини Бахмута. Про що говорити ця карта? Про те, що долиною річки Бахмутки висота рельєфу зростає зі сходу на захід, це звичайне явище — правий берег (захід) більш крутий і вищий, ніж лівий (схід). Заплава річки у місті сягає саме залізничні, рельєф підвищується поступово із сходу на захід, і ось саме біля залізничної заплава закінчується і починається різкий підйом поверхні. Ось саме ця власність дає велику перевагу оборонцям у боях із ворогом — з висоти легше тримати оборону і значно важче вести наступ угору, особливо, якщо цей підйом високий і крутий, такий тут і є. Для оборонців вся нижня частина як на долоні. Тому найскладніші бої для ворога попереду.

Крім того, у цій частині міста розташована велика територія військової частини. А далі — мікрорайон з багатоповерхівками, до яких ще треба й дійти з боями, а це ой як непросто, бо біля залізничної колії відкритий простір, немає де ховатися, і проходити його на виду оборони — смертельна небезпека.

Ось чому так важливо утримати дороги життя для наших воїнів — щоб тримати тут перспективну оборону, тим самим завдавати ще більші втрати ворогу, які й до цього були 1:5 або й 1:7.

Закінчення на стор. 3

ЮРІЙ СИРОТЮК

4

КИРИЛО СТЕЦЕНКО

8–9

КОСТЯНТИН СУШКО

14

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик "Слово Протівими" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою Інформаційного листа № 1 (вкладка № 1) додатку до "Каталогу видань України "Преса поштою" на 2023 рік (I півріччя)" з доставкою:

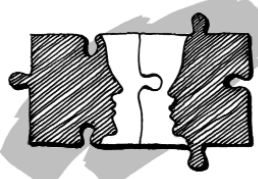
1 міс. — 28,39 грн.

3 міс. — 80,17 грн.

6 міс. — 154,34 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах "Укрпошти" <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП "Преса" <http://presa.ua/>

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

І все-таки французький президент Макрон та китайський лідер Сі Цзіньпін погодилися “наполегливо працювати, щоб прискорити закінчення війни і досягти початку переговорів у повній повазі до міжнародного права”. Очільник Бразилії, забалакавшись, запропонував Україні навіть *поступитися* Кримом, щоб припинити війну. А Ватикан знову (як і минулорічного Великодня) намагався “примирити” українців та росіян, об’єднавши їх прапорами і трагедією, поставивши знак *рівності* між жертвою та агресором.

Водночас колишній командувач сил НАТО в Європі Кларк заявив: щоб посадити путіна за стіл переговорів, нам треба йти до Криму, а колишній міністр оборони Румунії та віцепрезидент Європарламенту Пашка зробив припущення, що росія не погодиться на дипломатичне врегулювання війни і вирішальним стане військовий чинник.

Зовсім на інших позиціях перебувають політики провладної угорської партії “Фідес”, які вважають, що військова допомога Україні лише наближає світ до ядерної війни, тому Будапешт блокуватиме натівські устремління України.

Насправді ніхто неспроможний запропонувати бодай якусь раціональну опцію миру, якщо справа торкається росії – інфікованого імперськостю ядерного молоха.

Україна цю хворобу моральної неохайності, зажерливості та недовірності ординських імперців завжди відчувала сповна, особливо після “Переяслава”. Пригадується драма українського письменника **Костя Буревія** “Павло Полуботок”. Трагедія автора та героя твору, як і кожного, хто мав справу з москалем. Адже “незручний” для московитських колоністів письменник постійно відбував заслання по сибірах, відсидівши в 68(!) тюрмах. Причому незалежно чи за царату, чи за більшовицького штрафбату. Нарешті, як члена української групи “терористів” 1934 року Буревія розстріляли нквдисти в київській тюрмі. Не менш гостросюжетним був і шлях самого твору, закінченого 1928 року, однак надрукованого лише 1948 р. у Мюнхені (видавництво “Орлик”). І коли “Розстріляне відродження” стало доступним для українського суспільства, відкрилось чимало завіс, за якими містилася справжня правда про *вартість* москалевого слова, в якому ні сорому, ні честі – лише брехня.

Іншою була епоха, розділена століттями, люди, події, факти, а каліграфія поведінкових норм залишалася незмінною. Тому повчальним для нас у драмі “Павло Полуботок” є найголовніший посил сьогоденню – *не слухай, не служи, не вір москвіну!* Адже після трагічного відходу Івана Мазепи гетьман Полуботок, не послуховавши кошового Війська Запорозького Костя Гордієнка про те, що треба йти з Пилипом Орликом і спільними силами “дати відкоша віроломній москві”, вирішив домовлятися з петром І про “рівність” та боротися “мирно” за права й вольності, підписані Богданом Хмельницьким. Як результат –

Вимести під мітлу!

Суцільний телесеріал “домовленостей про мир” в Україні впродовж передпасхальної декади з центром у Пекіні. Очевидно, що мудрий французький дипломат Талейран зреагував би на це так: “Язык дається людині для того, щоби приховувати свої думки”. Оскільки будь-які перемовини, угоди, діалоги часто стають пародійними вигадками, коли це стосується кремлівської раші та її головного “переговорника” путіна – серійного вбивці та “клієнта” Гаазького трибуналу. Адже багатосотлітня історія підтверджує, що московія-росія з часів свого виплодження ніколи не дотримувалася підписаних домовленостей, а лише цинічно брехала, брутально попираючи право й совість.

петропавлівський каземат і смерть у неволі.

Тому й нині, коли час від часу в бункерних схованках з’являється пулгер, на задньому плані можна розгледіти бовваніючу картину чи статуєтку одного зі зловісних катів Українського народу – петра-україножера. І стають зрозумілими характер і ціна домовленостей (теперішніх і майбутніх) із кремлівською ордою, що не варті виїденого яйця. Тож у цій зворушливій драмі запізнілого (на жаль, смертельного) прозріння Павла Полуботка – гіркий історичний урок, який мусить стати нашим національним застереженням та вершиною правдивості на віки. Бо історія впродовж століть не містить жодного доконаного факту, коли б різномасті сатрапи москвії – від грозних, петрів, екатерін до лєніно-сталіних і путло-х*їлів – хоча б колись дотримувались слова.

І ця правда звучить донині в останніх передсмертних словах уярмленого гетьмана: **“О! Я тепер добре знаю, що воля міститься на кіпці шаблюки!”**.

Сьогодні саме така істина й водночас помста за кривду викарбувані на знаменах Збройних Сил України, а український Воїн з праведним мечем – єдиний справедливий “дипломат” у “діалогах” із рашистською москвією. Адже щоразу через віки й роки доводиться стикатися з тим же “*природовідповідним*” кацапським блудом, визнаючи, що це вже було.

Сказано ж у **Біблії** (переклад **Івана Огієнка**): **“Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитися воно, і немає нічого нового під сонцем!”**. Адже не втаїти, що під виглядом “*асвабжденія*” та всіяких “*благ*”, додавши ще й “*єднородство*”, москвини безустану намагалися (-ються) знищити українців на будь-якому полі – від мілітарного до культурного й духовного. Аргументуючи циклічність цієї гнітючої історії “взаємин”, варто нагадати, що тільки за останні тижні міністерство “культури” ерефії виділило понад 200 млн рублів на закупівлю російських книжок для українських дітей на окупованих територіях, близько 120 млн – на створення трьох базових бібліотек і 40 мільйонів – на доукомплектування шкільних та комунальних бібліотек “*великої русскої літературой*”.

Головна мета нацистських заброд – повне знищення української літератури, української книги на тимчасово захоплених територіях, що означає зреалізувати політику лінгвоциду, етноциду, знищуючи українську мову й ідентичність, національну пам’ять, насаджуючи свою “*руськомірську*” світоглядність, примушуючи українських дітей співати гімн росії та вивчати ворожу конституцію.

Тому вся ця культурно-освітня “*дипломатія*” рузьких є нічим іншим, як черговою спробою повторення “розстріляного відродження” українців на кшталт подій столітньої давності. Але в більш жорстоких і аморальних формах україноненавистництва. Чи є “*підтримувачі*” такої геноцидної політики росії всередині України? Чимало. Вони розплодилися та скніють скрізь і всюди, “ватники” в усіх закутках – від гундяївських “церков” до університетських кафедр, де прямо й опосередковано солідаризуються з кривавим кремлівським рашизмом. А як ще інакше можна оцінювати

такі ворожі випадки, коли публічно й нахабно принижуються поранені Воїни, а загиблих захисників, як це сталося недавно в буковинській Задубрівці, забороняють (укотре!) відспівувати в церквах? Або ганебний вчинок російськомовної викладачки філософії в державному податковому університеті в Ірпені, коли та навідріз відмовляється читати лекції студентам державною мовою. Ці далеко не поодинокі випадки – не просто злісні порушення чинного законодавства, а пряме руйнування нації-державотворчих процесів, за які народ платить великою кров’ю. Добре, що принципову громадянську позицію проявив новий очільник Міносвіти пан Лісовий, засудивши негідну поведінку професорки і закликавши захищати “*свій український простір і свою свободу, формувати українське середовище для дітей через мультфільми, кіно, книги, коло спілкування, кон-*

тент у мережі та спілкуватися українською”.

Однак найвагомим чинником у цьому конфлікті є навіть не гостра реакція на скоєне порушення Міністра чи Уповноваженого із захисту державної мови, які зобов’язані здійснювати суворий контроль за виконанням Закону України “*Про функціонування української мови як державної*”, а громадянська й етична позиція студентства, яке вже не хоче і не буде надалі терпимим до будь-якого прояву зневаги щодо українськості.

Обнадійливо, оскільки саме студенти, молодь у доленосні часи для України були в авангарді прогресивних змін. Тому великою несправедливістю й парадоксом є факти, коли молодь *навчають* та *виховують* ретрогради-педагоги, українофобі-професори, а в окремих випадках і реакціонери-ректори. Бо *ненавчений* не навчить, а *невихований* не виховає.

Це те, про що в 1920-х роках (період українізації) розповідав із гіркою та жалем у своїй славній сатири відомий белетрист **Іван Сенченко** (“*Із записок холоуя*”). Те, що має бути викинуто на звалище. Назавжди. Бо *служняність, покора, мовчання, плазування й вигинання хребта*, правило “*дивитися в рот Пієві: його слова – ваші слова. Звідсіть єдинодуміє. А де єдинодуміє – там спокій*” – це вже не для молодих українців. Саме з таких “якостей” суспільства рабів і холоуїв глузував колись Сенченко. А для того, щоби вони навечно канули в лету, щоби, бачачи кривду, несправедливість і фальш, українська молодь ніколи не просила: “*затуліть рота, або краще попротість, щоб його вам затулили*” чи “*витагуйте шию і підставляйте лице для ударів*”, то цю громадянську мужність як чесноту слід

безупину зрощувати. Але Боже борони її від таких *виховників*, що цураються твого рідного, “горнутьсся до чужого”.

Тому найвищі ідеали, національні цінності, що відіграють особливу роль у формуванні національної і державної свідомості, гідності й свободоловності, треба “*перекладати*” мовою педагогічних норм і правил. Наставники, політичні правителі й духовні будителі мають передусім самі володіти цими якостями. “*Не можна допустити*, – писав один з ідеологів творення сучасної німецької нації, видатний педагог Дістервег, – *щоби молодь глибоко не ознайомлювалася зі своєю історією, мовою і літературою... а вчителів ґрунтовно не ознайомлювали з великими представниками національної культури*”. Але чи притаманна ця характеристика тим поводитирам, що свідомо зневажають українську мову, українознавчі цінності? Однозначно ні, бо це протилежна й ворожа українській державі тенденція, що унеможливає зміцнення й консолідацію нації.

Тож нашу Національною стратегією є не лише звільнення українських земель, але й абсолютне витіснення всіякого ганчір’я “*рузького міра*” та “*святої русі*” з України, випхавши це лахміття вслід за їхнім кораблем. Не можна залишати невідрубною жодну з голів мерзеної кремлівської гідри. Треба не просто відгородитися, ставши членом НАТО та ЄС, а ще й утвердити в суспільній свідомості ідеологему “*Геть москву!*” як завдання екзистенціального характеру. Не піддаватися на провокаційні посилення різномастого сонмища “*любителей хороших рузьких*”, які століттями нібито намагаються “*обустроїть рассею*”, не перестаючи плазувати персидськими імперськостю та месійністю, стараючись підмінити справжнє варварське обличчя здичавілої від ненависті до “інших” москвії на щось ліберально-облудне та припудрене фальшованою політичною “косметикою”.

Тому тільки зрощування високоосвічених і свідомих громадян є вагомим аргументом для перемоги над москвією на мілітарному й духовному фронтах.

Настав час, коли особливо затребуваною є універсальна істина, висловлена європейським воєначальником і державником Бісмарком – *битви виграють не генерали, а педагоги й парафіяльні священники*. Коли не тільки мілітарність, але й дух воїна є переможною зброєю. А відтак Український народ усіма оголеними нервами має відчутти – щоби зберегти, зміцнити свою Ідентичність, Свободолюбність, Державність, то безустану слід зрощувати національну культуру, рідну (державну) українську мову, історичну пам’ять та традицію.

Бо *чужа мова* в широкому контексті – то “мертвий народ” (за Фіхте), що перестав дихати материнською мовою. Аксиома, яка містить лейтмотив національно-патріотичного виховання нації, трансформоване у військово-патріотичне, реалізуючи безальтернативне завдання – виховати людину-громадянина, який є оберегом свого Роду, Народу, України.

У політиці, в сфері освіти та виховній системі настає пора *нової істини*, коли усталене правило сталінської педагогіки (“*роби, як я сказав*”) уже не працює. Натомість – “*роби, як я!*”. Оскільки лише особистий приклад, учинок, дія, що гідні наслідування, виховують вільну й неупокорену Націю.

Усе інше від лукавого. “*Бо все те зле і лихе*, – писав **П. Куліш** у “Зазивному листі до української інтелігенції”, – *сталося тому, що страшенний розплодился на Вкраїні тиск чужомовного, нам ворожого панства...*”. Зараженого смертоносними *рузькомірськими* бацилами. І для такого “панства”, подібного до “податкової” професорки, яка *35 лет* не переставала *читать* лекції лише по-московському, ігноруючи Конституцію та Закони України, чи агентурних гундяївських попів, є тільки одні ліки – *вимести під мітлу!*

Закінчення. Поч. на стор. 1

Якщо утриматись у західній частині Бахмута, то надалі, коли прийде час, можна перейти в контрнаступ, який має гарні перспективи, оскільки згори легше не тільки оборонятися, а й атакувати. Тут ще варто ось що зауважити: щоб пройти історичний центр міста, ворог — з відчаєм і через люту ординську вдачу — вдався до тактики випаленої землі, в результаті чого тепер весь центр міста лежить повністю в руїнах, а це не дасть можливості оборонятися окупантам, якщо наше військо тут перейде у наступ, бо все зруйновано, їм ніде буде ховатися від справедливого покарання смертю.

До того ж утримання міста не дає розвинути ворогу наступ на Слов'янськ та Краматорськ, на Часів Яр та Костянтинівку, позбавляє його можливості здобути не тільки військові дивіденди, а й спричиняє психологічні втрати — як для нацистського війська, так і для всього ординського люду. Бо “за три дні вазьмьом Київ”, але після того за 7 місяців не золотий опір в районному центрі — Бахмуті, — це може поки що й не смертельний удар по пиці імперського держиморди-нациста, але дуже болочий копняк, який вельми інвалідизує пиху і віру в свою могутність ординців. Це виснажує їхню боєздатність і спричиняє зневіру до себе і до свого фюрера.

На решті напрямків на Донецькі ситуація майже не змінилася.

Це результат майстерності наших бійців та тактичної успішності командирів. Слід зауважити, що на всіх цих напрямках на Донеччині (окрім Бахмутського) фронт сформувався вже кілька років тому, а отже великі фортифікаційні роботи були проведені раніше, місцини пристріляні, був набутий великий досвід, що й дає

Все буде в слухний час

такі результати у цей час напруженої оборони.

Окупанти кволо, але вперто просуваються на північному сході від Авдіївки, а саме місто методично знищує авіабомбами — тобто перейшли до тієї ж тактики, що й у Бахмуті. Попри те, оточення Авдіївки не було, немає та й не буде, на мою думку, — якщо все буде правильно і послідовно в діях української оборони.

Біля **Мар’їнки** ординцям теж просунути не вдається.

А біля **Вугледара**, після тамтешнього нещодавнього погрому окупантів, які наважилися великими силами увірватися в місто, ситуація стабілізувалася, тож поки що вони тут й не намагаються активно наступати — рани свої зализують, командування міняють, та й збройне і снарядне виснаження теж вже дається взнаки.

На **Запоріжжі** лінія фронту теж без руху в той чи інший бік, тривають взаємні артилерійські обстріли. Але підготовка нашого війська для широких операцій йде невинно — постійні обстріли скупчень, баз, складів ворога — по всіх логістичних центрах ворога — не вшухають ані на день, особлива увага — до Мелітополя. Ворог повинен боятися наступу ЗСУ на всіх фронтах, а звідкіль він буде насправді, це їм знати не треба, саме тому ведуться обстріли ворожої логістики за всіма напрямками фронту.

На **Херсонщині** лінія фронту стоїть стабільно по Дніпру. Теж взаємні обстріли — через річку (і з нашого боку по островах серед рукавів Дніпра, щоб зменшити ординські обстріли Херсона).

На **Харківщині**, на невеличкій окупованій ділянці північного сходу області, теж все стабільно.

Всі намагання ворога просунути до Куп’янська, потужного логістичного вузла, а також форсувати річку Оскіл, щоб нависати загрозою наступу на велику і стратегічну територію міжріччя Осколу і Сіверського Донця — все це намарно, реваншу за легендарну Харківську операцію не буде.

На **Луганщині** ворог невинно, день у день, намагається наступати, але похвалитись перед своїм ординським народом чимось суттєвим не може. Просування на кілька сотень метрів на деяких ділянках за кілька місяців — це не те, що хоче бачити нацистський плебс “великої” орди. Головна мета окупантів тут — відсунути українські війська від міст Кремінна та Сватове, а також від траси між ними. І якнайбільше встигнути окопатися на кількох фортифікаційних лініях, розуміючи неминучість скорого українського наступу. А де він буде — не їм вирішувати, хай боятися всюди. Ще ласим і бажаним для окупантів є наступ на Білогорівку та на села Верхньокам’янське і Спірне, бо вони перешкоджають планам наступу ворога на Сіверськ, але сил для здійснення своє мерзенної мрії вже не вистачає, бо основні сили кинуті на Бахмут. Отже, і тут облизня мають. Ось, до речі, ще одне свідчення того, якою багатогранною є потреба оборони Бахмута.

Стислий підсумок цього огляду фронтів подій:

1. Московія до скорого початку неминучої літньої визвольної кампанії ЗСУ намагається бодай хоч трохи розширити ареал окупованих територій, намагається хоча б вийти на адміністративні межі Донецької і Луганської областей.

2. Орда полишила свої запланні мрії виходу на адміністративні межі Запорізької області, а тим більше — Херсонської, обмежившись межами окупації в цих областях станом на цей час, а саме лівобережної Херсонської області по Дніпру, мріє утримати в своїх руках Запорізьку АЕС, найпотужнішу в Європі, утримати Запорізьку область в тих межах, які їй дісталися в результаті бліцкригу на початку. Для цього окупанти будують чисельні фортифікаційні лінії у кілька рядів і укріпайони в особливо чутливих і важливих місцях.

3. Такі ж лінії фортифікації окупанти спільно лаштують в Луганській області — теж на окупованих територіях на початку масштабного наступу минулого року.

4. У Донецькій області, на мою думку, ворог бачить основним завданням вже не стільки вихід на адміністративні межі області, скільки якнайдалі відсунути фронт від Донецька. Щодо фортифікаційних засобів, то тут вони були вже збудовані протягом 8 попередніх років війни, тому такі роботи зараз тут ведуться найменше, тим більше, що ворог розраховує поки

що відсунути лінію фронту подальше від Донецька, Горлівки та Макіївки, бодай на 30-40 км.

Де буде наступ ЗСУ, якими формуваннями, за якої тактики — це прерогатива Генерального Штабу. Тому висловлювати свої роздуми щодо цього я не буду. У мене є своє бачення, але озвучувати його заради порожнього хайпу — не розумно, тим більше, що ця вода може потрапити на чужий млин. Хоча щодо минулих визвольних операцій — Київської, Харківської та Херсонської (обидві разом — у їхній взаємодії), то реальні дії Генштабу ЗСУ і моє бачення тоді збіглись ледь не до деталей.

Можу сказати майже з повною впевненістю, що тактика і плани операцій цього разу будуть сильно відрізнятися від тих, що були раніше. На війні потрібні гнучкість, нелінійність, постійний креатив у співдружності з жорстким прагматизмом, віра у свою інтуїцію, яка є резервуаром синтезу набутих знань, досвіду і джерелом неординарних рішень.

А орієнтовні терміни можливого початку визвольного ходу ЗСУ я вже не раз називав: кінець травня — можливий початок, червень-липень — повне розгортання. Якщо буде раніше, то я, звичайно, тільки радітиму з цього.

Все має робитися в слухний час — не пізніше, але й не раніше.

Війна не терпить помилок, некомпетентності, хайпу і набирання політичних балів.

Будь-яке втручання нефахівців не в свою справу — шлях до біди, а на війні — до катастрофи.

Вірюмо в ЗСУ!

Усі разом робимо задля перемоги все, що в наших силах і навіть більше, кожний за своєю здатністю і фахом. Душу й тіло ми положим за нашу свободу.

Слава Україні!

Віктор СКОРИК

Василь ЛИЗАНЧУК, доктор філологічних наук, заслужений професор ЛНУ ім. І. Франка

Гірко писати про антиукраїнізм в Україні, але Правда волає до справедливого осмислення фактів, подій, явищ. Кожний із нас може побачити, відчути, що антиукраїнізм лицемірно гніздиться в багатьох сферах життєдіяльності. Є непоодинокі факти глумливого, зневажливого, навіть зловорожого ставлення цивільних істот до українських військовослужбовців. Нещодавній приклад із Буковелю: захисник України, який перебуває на реабілітації, справедливо нагадав бізнесовцю та його дружині, що в Україні державна=офіційна мова — українська. Але у свідомості багатів-глитавів зловісне гасло “какая разніца” обернулося стосовно патріота України зловорожістю.

А у Хмельницькому священник так званої УПЦ МП та його блюдолиз-вірянин побили українського військовослужбовця. Прикро, але духовна та інформаційна сфери наповнені маніпулятивною пропагандою. Лицемірне верещання батюшок — очільників з Києво-Печерської Лаври — розповзається Україною і отруює свідомість московською блекотою багатьох українців, які витончену брехню сприймають за правду, що, мовляв, Києво-Печерська Лавра — це власність Московії=Росії. Цим зловісним павутинням батюшки обісують

Антиукраїнізм в Україні не згасає

не тільки людей старшого віку, а й молодь, яка хизується, що має по дві вищі освіти. Тому потрібно цілеспрямовано займатися просвітництвом не лише серед статечних людей, а й серед тих, що і з двома дипломами правдивих знань з історії не мають.

Отже, Київська митрополія з часу свого створення після Хрещення Русі у 988 р. майже 700 років була канонічно Автономною Помісною Церквою під омофором Вселенського Константинопольського Патріарха. Києво-Печерська Лавра бере початок свого існування із середини XI століття — 1051 рік. Засновником Києво-Печерського монастиря був Антоній, який походив із Любеча. Феодосій — сподвижник Антонія — із Василева (нинішній Васильків). Києво-Печерські монастирі не можуть бути московськими=російськими, бо тоді ще держава Московія і у сні не могла бути. Московія, як Улус Золотої Орди відома лише з 1277 року, тобто на 439 років пізніше давньоукраїнської держави Русь. А вже давньоукраїнська держава Русь як високорозвинена країна існувала уже у 838 р., вона утворилася на землях слов’янських племен — полян, деревлян, сіверян та ін. Засновником Москви і Московського Улусу був хан Золотої Орди Менгу-Тимур. Князівством Московія стала тільки у 1328 р. при Івані Калиті і до XVI

ст. була у складі Орди на правах звичайного Улусу. Утворилася Московія на етнічній основі татаро-монгольських і угро-фінських племен, які не знали ні хреста, ні плуга.

У 1448 р. московський князь Василій Темний скликав Церковний собор, який самочинно висвятив на митрополічу кафедру єпископа Іону. У такий маніпулятивний спосіб була утворена Московська митрополія — на 460 років пізніше Київської. Після того, як 1453 р. турки завоювали Константинополь-Царгород, Вселенська патріархія збідніла. І Константинопольський патріарх Єремія приїхав у 1588 р. до Москви просити допомоги, милостині. Цим скористався Борис Годунов. Загрожуючи довічною висилкою на Північ, заставив Вселенського патріарха Єремію благословити на патріаршество митрополита Іону. Ця злодійська інтронізація відбулася 27 січня 1589 р. Отже, Московський патріархат також було створено підступним чином.

На той час землі теперішньої України не входили до складу Московії, а православні єпархії на цих землях підпорядковувалися канонічній Київській митрополії. Нічого спільного з московським православ’ям у них не було. Московська церква до української національної святині — Києво-Печерської Лаври — жодного

відношення не мала, участі в її розбудові не брала.

Але московські патріархи вдавалися до найрізноманітніших способів, щоби підпорядкувати собі Руську, тобто Українську Православну Церкву. Кульмінаційний момент настав у 1686 році. Константинопольський Патріарх Діонісій зрікся зверхності над Київською митрополією, тобто продав Українську Церкву-доньку Московському Патріархові “за три сорока соболев і двісті червоних”. Хоч за цю обробку собор Константинопольської церкви покарав Діонісія, але Московська церква перейменувала себе на Руську і злодійським методом почала відлік своєї історії від часу Хрещення Русі. З 1721 р. вона називається Російська Православна Церква, тобто з часу, коли Пётр I украв назву давньоукраїнської держави Русь і переіменував Московію на Русь, по-грецькому Расса, Росія. Бачимо, що московське злодійство на злодійстві сидить і російським злодійством поганяє. Як наслідок, канонічна Українська Православна Церква понад 300 років пролежала у московській домовині.

Відродження, розквіт українського православ’я, української Церкви почався від часу проголошення відновленої незалежності Української Держави. 6 січня 2019 р. Вселенський Патріарх Варфоломій вручив Синодаль-

ний Томос про канонічність Православної Церкви України Блаженнішому Митрополиту Київському і всієї України Єпіфанію.

Нинішня, так звана Українська Православна Церква Московського Патріархату — це складова Російської Православної Церкви, яка благословила Путіна і російське військове мутантві геноцидну, терористичну війну проти українських православних християн.

Отже, настав час повернути Україну в лоно канонічної Православної Церкви України духовно-національну святиню — Києво-Печерську Лавру. Але батюшки-кагебісти, які слугають агресивній Московії, та отруєні московською блекотою віряни здійняли неймовірний лемент, що, мовляв, Лавра — це їхня власність. Насправді — це раз наголошую — це витончена брехня.

Після повернення Києво-Печерської Лаври в осяяне справедливості лоно Православної Церкви України всі християни матимуть можливість без зловісних феєсбешних батюшок широкердно молитися за Перемогу над одвічними московськими ворогами, будуть зачаровуватися милозвучним, барвистим, одухотвореним українським Словом під час служби Божої на вічну Славу Всевишнього.

Нехай Господь Бог оберігає вас від будь-якого зла, огортає благодаттю у вільній від московських окупантів соборній українській Україні!

Юрій СИРОТЮК, ВО “Свобода”

Стоїть і б'ється фортеця БахмУт

Світ недарма клином зійшовся на БахмУті. Російсько-українська війна не могла оминати цієї місцини.

Занадто велика вона, історична БахмУтчина. І не лише тому, що в царській імперії БахмУт був другим після московсько-го за величиною повітом.

Його територія включала всю нинішню Донецьку, значну частину Луганської та Ростовської областей.

У 1920 році центр Донецької губернії за наполяганням большевицького бандита Артема був перенесений у Бахмут.

Але історія битви за БахмУт набагато глибша.

Битва простору свободи проти рабства тривала ще задовго до того.

Знамените “Слово о полку Ігоревім” описує трагічні події української війни проти руйнівного азійського степу.

Ті події були тут, на БахмУтчині.

В XI–XIII століттях степи південніше Сіверського Дінця носили назву половецький степ, Дике поле. Тут у боях сходилися князівські ватажки і половці. Сюди ходив залізною рукою наводити порядок Володимир Мономах.

Вже наприкінці XVI початку XVII на ріках Донець, Лугань, Бахмут, Кальміус з'являються перші запорізькі зимівники. Народжуються козацькі поселення Ямпіль, Закітне, Крива Лука, Кодема.

У 1571 році фіксуються перші письмові згадки про Бахмут.

Місце зіткнення України і орди.

Після Хмельниччини багато козаків поселилися компактно в БахмУті тримаючи своє звичне життя.

У 1697 році, коли татари нищівно розгромили Тор (тепер Слов'янськ), ті солевари, що вижили, переселилися в Бахмут.

Бахмутщина була місцем постійних сутичок з татарами. Згодом до татарських наїзників додалися донські козаки.

У сутичках навколо Бахмута між запорізькими і донськими козаками запорожці брали верх. Навіть знищили поселення донців.

Село Іванівське – нині один із епіцентрів протистояння в боях за БахмУт, було засноване Бахмутським протопопом Іваном Лук'яновим, настоятелем Покровської церкви. Він приймав у себе в Іванівськом старих козаків “на покій і під опіку”.

Козаки брали участь у повстанні Булавіна – отамана бахмутських солеварів, яке стало реакцією на спроби Петра Первого відібрати в державну власність солеваріння.

Після поразки Кіндратій Булавін переміщувався з листопада 1707 по січень 1708 року на Запорізькій Січі під покровительством Костя Гордієнка.

У 1708 році, коли Бахмут зайняло військо соратника Булавіна Безпалого, серед повстанців було 4 тисячі запорожців.

Інший соратник Булавіна Микита Голій 26 травня 1708 року звернувся з-під Ямпіля до запорізьких козаків.

1 липня 1708 року полки Ушакова, Кропотова і Ізюмського полку на чолі з Шидловським розгромили повстанців. 8 липня був взятий штурмом Бахмут.

Ушаков у рапорті Петру Первому назвав Бахмут “воровським збором с запорожцями”.

У 40-50 роках XVIII століття була навіть створена Особлива комісія для розслідування “розбою” запорожців в Бахмуті.

У 1753 році на бунтівну територію були переселені тисячі сербів і хорватів Івана Шевіча і Райка де-Прерадовіча. Створено так звану Славяносербію з центром в БахмУті.

Згодом додалися ще й німецькі мігранти.

У 1759-1760 роках в Бахмуті були гайдамаки.

У 1769 році Бахмут втратив функцію фортеці.

Тут був Григорій Сковорода.

Тут вчився місцевій агрошколі, згодом служив у гетьманській варті Володимир Сосюра.

Недалеко звідси, в селі Серебрянка Бахмутського повіту, 8 червня 1882 року народився міністр пошти та телеграфів, а згодом земельних справ УНР Микита Шаповал.

Історичний український край. Форпост боротьби з Ордою.

Ще в 1920-х роках цей край був глибоко ворожий до большевицьких зайд.

До Голодомору.

Яскравим свідком ставлення українців Донбасу до московських большевиків став большевицький комісар Дмитрій Фурманов, автор відомої в совку повісті “Чапаєв”. У своєму щоденнику він розповідає, як після підписання фейкового, так званого союзного договору між Російською і Українською совєцькими республіками в грудні 1920 року так звана українська делегація їде не в Київ чи Харків, а зі страхом переміщається зовсім недружнім українським Донбасом.

***

Ось як Фурманов описує в щоденнику свої відчуття: “Іду зараз по лінії Ізюм – Яма (нині Сіверськ) – Ямпіль – Микитівка.

В цих місцях оперують величезні шайки бандитів – по 800-1000 чоловік.

Вони майже щоденно налітають на поїзда і першим ділом кричать: “Комісари і комуністи, виходьте!”

Тих, які виходять, знищують на місці, решту вибирають пізніше і забирають розстрілювати в станицях.

Навколишні станиці... дають головні кадри в бандитські шайки, вони їх усім снабжають, вони ж допомагають бандитам знищувати нашого брата.

Ось уже проїхали Святогірськ, скоро під'їдемо до Лиману.

Кажуть, головна небезпека попереду, саме за Лиманом.

Таким чином, становище наше страшно небезпечне.

У Лимані думаємо взяти для супроводу бронепотяг, але й це може не врятувати, якщо буде напад... за Лиманом йдуть глухі ліси. Саме тут бандити зазвичай і нападають.

Вони чи сигналами зупиняють потяг чи через машиністів, які їм співчують, заводять потяги в тупики і там роблять свою підлу справу.

Недавно вони розграбували товарний потяг, а 30 матросів, які його супроводжували, роздягнули догола і зарубали.

Бандити зазвичай не розстрілюють, а рубають. Це жахливо.

Слід зазначити, що матроси були дуже добре озброєні – і все одно нічого не змогли зробити...

Недавно був пушений під укис агітпоїзд, у якому загинуло до 100 політичних працівників...

В усі кінці України йде цей бандитський рух, скрізь оперують шайки.

У Харкові стріляють і роздягають майже серед білого дня.

Тиждень тому за 80 верст від Харкова 80 бандитів зірвали автобазу і зарубали всю сторожу.

Україна бурлить... Ми вже поховали свої документи, насамперед партійні квитки.

Мені з Іваново-Вознесенська виданий квиток як співробітнику Поарма 9 (тобто працівнику політичного відділу 9 армії). Цей документ я вирішив використати, назвавшись артистом.

Скажу, що їздив на з'їзд театральних діячів, а на посвідчення я вже приписав, що

“артисту Фурманову дозволяється закупувати театральні посібники і журнали.

Підписався – зав. тео Наркомпроса, якийсь там Жилін...

Важливо обдурити тільки в перший момент, а потім “авось, небось да как-нибудь”, лиш би зразу не зарубали...

І так положення смертельно небезпечне.

І все ж я твердо вірю, що залишуся живим. Як не знаю, але залишуся живим. Можливо бандити взагалі не нападуть, можливо побоятся броньовика чи навіть будуть ним розсіяні. Потім, якщо нас і оточать, можливо, обману бандитів і сприймуть як артиста, а там зникну. Можливо, якимось відстрілюючись, ми протримаємось до підходу допомоги. Не знаю як, але я залишусь живим.

Найстрашніший шлях – це шлях від Лиману до Бахмута.

Ми вирішили у Лимані вимагати, щоб один із двох бронепотягів, які там були, відправили нас супроводжувати до Бахмута...

Черговий по залізничному управлінню повідомив, що бронепотягів немає, обидва на дільницях, а є бронеплощадка...

Морда цього чергового здалася мені підозрілою...

Ми не бачили, кому можна довіритися, з ким можна поговорити.

А залізнична адміністрація, особливо місцева, точно перебуває в зв'язку з бандитами.

Командир бронедільниці повідомив, що ми вже минули один із найнебезпечніших пунктів, який був позаду за нами 6 верств... розташування банд, які сюди перекочували з району Ямпіля і Ями.

Твердження командира були голосливі, ворожих сил не знав ніхто, і якщо частинка показала по іншу сторону Лиману, це зовсім не значить, що вони полишили район Лиману.

Зрештою, бачачи, що на рахунок броні в нас нічого не вийде, ми вирішили їхати без охорони...

Я ж всі документи прибрав до мішка, а тепер зняв кобуру, сховав її, револьвер же, маленький браунінг... положив до кишені.

Розмірковував так: вдасться сплигнути і зникнути – зникну, а не вдасться – випущу шість куль, а сьому собі.

Поїзд рушив.

О, як ще багато небезпечних станцій і яка довга дорога.

Коли потяг розганявся до 30-40 верств,

мені ставало легше, я знав, що на такій швидкості бандити з нами нічого зробити не зможуть...

Ось зачорніла земля, з'явилися нові рельси і шпали – це роз'їзд Ямпіль.

Стояли хвилини 30, паровоз набирив пари. А нам усім не віриться, ми готові запідозрити самого машиніста в співучасті з бандитами. Ми поспішаємо і підганяємо інших.

Я подивився під вагони і підгледів місце біля коліс, де напевно можна сховатися і зникнути, звісно, якщо потяг стоятиме.

І все примічаю, все запам'ятовую.

Їдемо біля свого вагону – спереду і позаду на буферах розташувалися якісь темні фігури. Нам підозріло. Бандити зазвичай так роблять, що ще в дорозі, до нападу, закупорюють входи, а потім, зупинивши поїзд, оточують його, встають біля дверей і нікого не випускають.

Рушили. Минули ще одне прокляте місце. Далі.

Скоро Сіль. Скоро Сіль.

На цій солі декілька днів тому бандити пограбували і розстріляли 30 матросів (перед тим переляканий большевицький брехун писав, що зарубали).

Славне місце, що і казати... машиніст зупинив потяг. Що таке, навіщо? До Солі ще залишилося добрих 10 верств. А, бачте, пару не має.

Нас знову беруть сумніви. Навкруги глухий степ...

Ми вийшли з вагону, бродимо біля нього і чекаємо, що з темряви винирнуть спочатку голови коней, а потім наскочать декілька сот вершників...

Тут простояли ми ще “мучительних” пів години.

І коли бродили біля вагону, всі фігури, що потрапляли на око, здавалися підозрілими.

Ніч робила особливо жахливим наше положення і стан.

Весь поїзд спить, сплять всі 300 делегатів, лиш ми втрюх, знаємо весь жах, ходимо і цілу ніч чергуємо.

Образливо, що така маса відповідальних працівників може загинути...

Нас у Харкові ніхто і ні про що не попереджав, ніхто не озброїв, не дав достатньо охорони. Цілих 300 чоловік. І все це – цвіт Республіки. А загинути можуть всі до одного, ні за понюх тютюну.

Образливо.

На Солі стояли пів години...

Перед Бахмутом знову підозріла стоянка в степу... шойно приїхали в Бахмут...”

***

Так у грудні 1920 року Український БахмУт зустрічав большевицьких зайд. Зустрічав жахом, тваринним страхом.

Потім окупанти все намагалися стерти Голодомором.

Тепер з крові і війни відроджується український Донбас. Стоїть і б'ється фортеця Бахмут.

На межі двох світів.

Що постав з духу одвічної стихії.

Що зберігся від татарської потоки.

Що творить нове життя.

Що відроджує Силу, Славу, Багатство і Простір Української Держави...

Саме тому ми б'ємося за БахмУт.

Саме тому фронт йде по його серцю.

Саме тому вони так шалено пруть.

Саме тому вони тут приречені.

Те, що вони намагалися стерти і знищити, – Незнищенне. Постає з попелу. Перемагає смерть...

Марія ГУЦОЛ,
голова ІФ МО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Г. Шевченка

Україна, “Просвіта”, держава, мова До 30-річчя Івано-Франківського міського об’єднання “Просвіта”

Наприкінці 2022 року Івано-Франківське міське об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка відзначило 30-річчя відновлення, 25 березня цього року минула 146-та річниця заснування філії товариства в тодішньому Станиславові, а 8 грудня відзначимо 155-ту річницю створення у Львові “Просвіти” – найдавнішої української громадської організації. З цієї нагоди 26 березня в Навчально-методичному центрі культури і туризму Прикарпаття (НМЦКіТ) відбувся культурно-мистецький захід “Україна, “Просвіта”, держава, мова”. Просвітяни міста гідно відзначили ці визначні дати в історії “Просвіти”.

На початку дійства гімн “Просвіти” виконала директорка міського Будинку культури Руслана Деніга. А далі була хвилинка мовчання – вшанування полеглих воїнів ЗСУ та благословення о. О. Путька.

Зі вступним словом виступила голова Івано-Франківського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, доктор філософії Марія Гуцол. Захід носив благодійний характер, тож усіх присутніх запросили підтримати воїнів ЗСУ коштом, які будуть передані нашим бійцям на передову.

З вітальним словом виступив міський голова Івано-Франківська Руслан Марцінків. Враховуючи вагомий особистий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави, міський голова подякував просвітянам від імені громади.

– “Просвіта” завжди на передовій. Як під час Помаранчевої революції, так і в час війни. “Просвіта” однією з перших по-

чала мобілізувати ресурс для допомоги нашому війську і людям, змушеним втікати від війни. Шануймо і пам’ятаймо просвітян, які віддали своє життя Україні. Широ дякую кожному просвітянину! – сказав очільник громади.

Були вручені ноутбук і нагороди “Гордість Івано-Франківської громади” голові міської “Просвіти” Марії Гуцол та відповідальному секретареві Наталії Синиці. Грамотами і подяками міської ради були відзначені активісти-просвітяни: Марія Турчин, Ганна Карась, Марія Остап’юк-Субичева, Любов Терлецька; Анатолій Андрусак, Ольга Баб’як, Руслана Деніга, Леся Козич, Юлія Вівчарик, Діана Говера.

Народна депутатка Оксана Савчук тепло й душевно відгукнулася про “Просвіту”:

– Для мене діяльність “Просвіти” – це про любов і небайдужість до українського – мови, культури, традицій. Це люди, які багато працюють, але з легкістю і усмішкою. По-різному склалися життєві обставини, але просвітяни завжди гуртувалися й підтримували організацію. Їхня клопітка праця була не даремною, адже українська культура відроджувалася і ставала популярною за межами країни. Широ дякую нашим просвітянам за чесну працю та велике серце, яке завжди палає любов’ю, вірою і правдою.

Привітав просвітян з ювілеєм народний депутат України І. П. Скликань, голова Івано-Франківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Степан Волковецький. Від імені голови Центрального Правління ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павла Мовчана він нагородив грамота-

Міський голова Руслан Марцінків та голова товариства Марія Гуцол

ми і подяками активістів-просвітян: Марію Гуцол, о. Ореста Путька, Наталію Синицю, Володимира Ференца; Івана Гавриловича, Ганну Дорошенко, Віру Василичину, Михайла Січку, Ярему Петріва. Від обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка були нагороджені: Микола Кардашук, Любов Литвинчук; Орест Івасик, Марія Пазинюк; Юлія Цибуляк, Оксана Копей, Оксана Туранська. Грамотою від ЦП ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка було нагороджено голову ІФ ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Степана Волковецького.

До привітань приєднались начальник управління культури, національностей та релігій облдержадміністрації Володимир Федорак, який вручив нагороди від облдержадміністрації та обласної ради Володимирів Бошорку, Миколі Лесюку; Олегові Вівчаренку; Галині Терлецькій,

Марії Гуцол, Наталії Синиці; Володимирові Шпільчаку. За дорученням директора департаменту культури Івано-Франківської міської ради, заслуженого працівника культури України Надії Загурської виступила головний спеціаліст департаменту Леся Генник. Дійство продовжила літературно-історична композиція “Очільники “Просвіти” очима юних просвітян-ліцеїстів ліцею № 1” (голова осередку – Віра Василичина; ліцеїстів осередку товариства “Просвіта” Івано-Франківського фізико-технічного ліцею-інтернату Івано-Франківської обласної ради при ІФН-ТУНГ (голова осередку – Марія Остап’юк-Субичева).

Голова товариства широко подякувала всім просвітянам, які творять сучасну історію і в такий складний час підтримують наші славі Збройні Сили. Звучали слова вдячності всім, хто підтри-

мував і підтримує “Просвіту”, хто завжди поряд і співпрацює з нами: міському голові Руслану Марцінківу, Надії Загурській, Ігорю Кінашу, Лесі Генник, Ганні Карась та іншим. Були вручені грамоти, відзнаки, подарунки, квіти, звучали слова-роздуми, слова спогади, слова-міркування про день нинішній і роль просвітництва у ньому.

На урочистостях згадали просвітян багатьох поколінь, відзначили ветеранів, молодь, хвилино мовчання вшанували колишнього багаторічного очільника міської “Просвіти” світлої пам’яті Василя Бойка, вручили подячну грамоту його дружині Надії. Лунали пісенно-поетичні дарунки від народного артиста України Михайла Кривеня; заслуженого артиста України Мирослава Петрика; солістки обласної філармонії Оксани Романюк; автора і виконавця власних пісень, заслуженого журналіста України Богдана Кучера; членкині Союзу українок Юстини Лялик; студентів-ліцеїстів.

Довершували святковість дня Івано-Франківський національний академічний Гуцульський ансамбль пісні і танцю “Гуцулія” і народна чоловіча хорово капела “Сурма” (керівник – заслужений діяч мистецтв Володимир Савчук). Велике дійство студенти ІФН-МУ Христіна Семенюк та Андрій Хлібкевич. Широ дякуємо директору ОНМЦКіТП Світлані Панько за можливість провести свято в чудовому залі.

На завершення свята присутні заспівали духовний гімн “Боже великий, єдиний”. На заході було зібрано 4040 гривень на придбання турнікетів для ЗСУ, згодом додано кошти, придбано 10 турнікетів і передано військовим.

Переможе нам, миру, здоров’я і щастя! Ще раз з днем народження, “Просвіто”!

Наш великий Дніпро – не називаймо річкою, не розкидаймо своїх скарбів!

Лариса МОРОЗ,
доктор філологічних наук, професор, головна наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ

Дедалі частіше чую вислів “річка Дніпро”. Не розумію. “Річка Ірпінь”, “річка Тетерів” – розумію. Та навіть Десну називати річкою не можу.

Мені болить мій рідний Дніпро, який здавна був і залишається символом України. Наші предки називали його Батьком, а Україну – матір’ю. І за це його було покарано “найсправедливішою у світі” державою: перетворили розкішну ріку на низку водосховищ, які донині “цвітуть” і псують усе навколо. (Знавці казали, що отримувана від того варварства електроенергія аж ніяк не компенсує породжену ним шкоду, завдану довкіллю, – ім “закривали рота”).

*Ой, Дніпро наш, Дніпре
Широкий та дужий!
Багато ти, Батьку,
у море носив*

Козацької крові...
Звідки ці рядки? Якому поетові належать? Не знаю... Але в моїй свідомості вони живуть, скільки себе пам’ятаю.

Важливість слів потверджують різні складники життя. Популярні в нашому фольклорі (передовсім у творах, пов’язаних із дітьми, з рідними людьми) пестливі зменшувальні форми мають протилежну суть тоді, коли стосуються чогось гідного, відворотного. “Згинуть наші воріженьки” – це не про ніжність, це здрибненість, зверхність над нікчемним ворогом.

Мусимо бути максимально уважними до кожного слова. Необдумано кинуті слова **спотворюють мислення**, передусім самого мовця, а далі й усіх, хто те чує/читає.

Тривожить, а часом лякає те, як легко сприймаємо і засвоюємо чужі та безглузді форми, засмічуємо ними нашу – насправду гармонійну й досконалу – мову.

І починається жах із фонетиною. Так, коли чую (з телекрану – від тих, хто має досконало знати мовні норми, бути взірцем!) такі форми, як “цькавий”, “чаємо” (замість “цікавий” і “чекаємо”), згадую, що ніколи від москвитів не чула їхнього нормального слова “кофе”, а тільки “коф”. Їм взагалі подобається ковтати частини слів, але не можна уподібнюватися їм. А скільки ще просити тих-таки працівників ТБ не “фекати” (творячи слова-мутанти – від “даф”, “Кіф”, “заспокоїфса” тощо аж до “фпаф”)?! А вже це непомітно підточує унікальну музичність української мови, за прикладом московської.

Значно сумніші процеси відбуваються на лексичному “фронті”.

От що означають розмови про те, що вбиті вороги “**удобрюють**” нашу землю?! Яке може бути добро від тієї отруйної нечисті, яка купами-горами лежить на підступах до наших позицій?! Здрагаюся від думки про те, що наближається весна і відтавання усього того, що рашка, абсолютно не визнаючи самих понять “людина”, “особа” тощо, навіть не думає забрати й поховати людський оте все... (Нас обзивають “сатаністами”, мабуть, пог-

лянувши у дзеркало, чи й самі вже у дзеркалах не відбиваються). Та й слова такого в нас немає – воно “звідти” прийшло. У нас завжди мовилося про “підживлення” ґрунту, часом – про “угноєння”, а гній з-під домашньої худоби, безперечно, чистіший, корисніший від вищезгаданих субстанцій.

Мовних помилок безліч – і “давайте” (замість закличної форми потрібного дієслова – наприклад, “читаймо”, “думаймо”, такої форми, до речі, немає в московській мові), і “повпливає” (треба: вплине), і навіть така чудасія, як “знаходиться в невідомості” (перебуває! Та й що може бути знайдене в невідомості!), “догляд за шкірою” (догляд шкіри! Бо за неї не залізеши), “дякую його” (дякую йому!) тощо. Усі вони свідчать про незаперечне: мислимо московською, нашвидкуруч перекладаємо – часто-густо невдало, виходить безглуздо.

Тож усім, хто прагне якнайшвидше позбутися всього московського, починати слід... з власної голови: **навчатися думати українською**.

***

Чула розповідь про одну маленьку дівчинку, яка намалювала мапу України (мабуть, використала шкільну контурну). Старанно окреслила кордони, а зі східного та північного – зафарбувала суцільно синім.

“Що там?” – спитали її. “Океан”, – відповіла. В її оцентах світилася мрія.

Ми переможемо. І “там” запанує Океан. Важко сказати, що Океан нації, адже

близько сотні націй зажерлива московія або поглинула, або спричинила їхню мутацію. І все ж залишається надія – її оживлюють 3 ізди народів, поневолених московію.

І де ви, любі мої співвітчизники, в тому Океані шукатимете наших, без перебільшення, геніїв – від Гоголя до Чайковського (кожен із них наш, як той-таки Гоголь писав про Київ – “він наш, не їхній”)?

Передбачаю вибух обурення – мовляв, ми тут б’ємося за очищення від усього руского, а вона...

Повірте, я так само **за очищення**, але не від наших скарбів: їх “там” із радістю схоплять і привласнять, як і завжди – з ХІІ століття (згадайте нашу Чудодійну Вишгородську Ікону Божої Матері, яка відтоді у москві під псевдо “Володимирська”) охоче хапали й досі хапають усе цінне і привласнюють.

Може, краще повчимося в американських дослідників з Метрополітен Музею, які визнали Репіна та Айвазовського (здається, і Куїнджі) українськими художниками? Оскільки йдеться про внутрішню сутність творчості, попри всі можливі помилки та проблеми (рівної дороги в житті не буває), а не про метрику із совкового ЗАГС, навіть не про ту саму прописку.

І – як не парадоксально – питання навіть не в мові літературних творів, зважаючи на історичні ситуації. Принаймні не завжди в мові. Це довели мої колеги, які створили томи “Історії української літератури у 12 томах” (і робота триває). Бо інакше довелось б “віддавати” спадок В. Капніста,

частину спадку Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, Марка Вовчка, Г. Квітки-Основ’яненка. Усе наше Бароко давно привласнили, використовуючи можливість озвучувати церковнослов’янські (мова, яку, нагадаю, до них принесла, разом із вірою й церквою, Україна) тексти у двох варіантах – нашому і “їхньому”.

***

А наш сивий Батько Дніпро справді несе в собі мудрість Всесвіту й нашої Планети – адже не марно кажуть, що вона є живою істотою. На фотознімках із супутників чітко видно: його берегова лінія утворює досконалий гармонійний профіль обличчя Людини. Чи, можливо, то є Лик Господа на Землі – і саме в межах нашого улюбленого Святого Києва. Щоправда, звихнуті скоробатки дещо спотворили берег своїми очманілими мастками – але, вірою, настане час очищення від того сміття.

І ще мріється: буде звільнено Дніпро від тих жахливих кайданив, буде очищено його величуну течію. І разом із тим воскреснуть веселі, сповнені пташиним гомоном гаї та різнобарвні луки на його берегах, отримають нове дихання численні річки й річечки, які плінуть до нього, оживе (з допомогою добрих людей) його рибний світ. (Щоправда, кажуть, що Київське водосховище не можна спускати через радіоактивну забрудненість дна, але ж технології розвиваються дедалі швидше... вичистять і це...). І тоді плінутиме наша **Вічна Ріка Дніпро** рідною землею – у всій своїй красі...

“Дитинство – це коли світ безмежний, майбутнє неосяжне, а щастя, здається, стільки, що пий його, мов повітря”.

Антоніна ЦАРУК

“Він кохався в незачовганому слові...” Пам’яті Віктора Близнеця

2 квітня – день пам’яті Віктора Близнеця (10.04.1933 – 2.04.1981). Удома, в країні дитинства, і сонечко сяє лагідніше, і дощик нашіптує молодесеньким брунечкам щось обнадійливо-мрійне. Згадаюся, як під час першої моєї межової ситуації рятувалася “Землею світлячків”, готуючи її для постановки на сцені (мріялося, з легкого заохочення Антоніни Корінь, що повість-казка прийде до маленького українця віршованою п’єсою і розповідь про засторогу, закладену у творі, щодо заздрісних і підступних печерних монстрів, які звикли все нищити і загіджувати, тому сунуть навалом на Квітучу Долину).

Твір про креативний народ найкращої країни, який перед обличчям небезпеки забуває будь-які чвари щодо “старшості” поселення того чи іншого берега лісового озера і гуртується – від старого Вертутія до школярика Чублика – на захист Музею світлячків, рідної школи, пісень водяних млинок, запашних баштанів... Як драматично тонко передав В. Близнець дитячу беззахисність перед навалом! І перед Чорнобильським лихом, і перед повномасштабним вторгненням. І яким світлим постав народ, залюблений у красу і працю, працюючий і гостинний, із почуттям гумору і відповідальності, носій героїчної пам’яті та щедрот дружиб і відваги.

Зізнаюсь: працювалося над п’єсою легко. Так буває з новачками. Або коли йдеш за покликком серця. І плакалося тихо, бо, щоб створити красу такої сили впливу, треба бути автором “Звуку павутинки”...

П’ятнадцять років тому пошастило побувати на колишній садибі Близнеців. Залишилися дерева старого саду і криниця. Табличка вулиці його імені. Але від самої вулиці – кілька будівель... І зі шкільної програми зник “Звук павутинки”...

***

Чи вміємо ми читати? Ні, йдеться не про механічне складання складу до складу (перепрошу), слова до слова тощо. Чи вміємо ми читати по-справжньому? Відчуваючи слова на звук, як це робив Льонька з повісті Вікторія Близнеця “Звук павутинки”: ім’я Адам уявлялось хлопчиком товстим, ніби гудіння-бамкання степових дзвонів, – “Ад-ддам!”, а от ім’я Ніна – прозорим і тоненьким, немов павутинка. Воно ніби тануло, навіть від необережного подиху...

Чи будить слово нашу яву? Чи живе як історична пам’ять? Про нас самих, про найдорожчих людей, про край, що називається дитинством? Як на мене, дитин-

ство – це коли світ безмежний, майбутнє неосяжне, а щастя, здається, стільки, що пий його, мов повітря, черпай долонями, мов теплу воду річки, занурюйся з головою – на всіх вистачить!

От тільки куди це подінеться з роками? Як сказав Антуан де Сент-Екзюпері, “всі дорослі спочатку були дітьми, тільки мало хто з них про те пам’ятає”... А ось Віктор Близнець не тільки пам’ятав, а ще й подарував нам, читачам, 13 книг про дитинство. І наповнені вони дитинним дослідженням життя в усіх його проявах і осмисленням казкових сюжетів, гірким димом воєнного сирітства і безмежною вірою в правду. А знаєте, з чого все почалося? Віктор розповідав казки своєму другові Альошці, сидючи на сторожі в степу біля трактора. Знав: поки розповідатиме, друг сидітиме, а замовкне – побіжить Альошка додому. Така от угода.

Життя чудового дитячого письменника обірвалося, не дійшовши й полудня віку, 2 квітня 1981 року, в Міжнародний день дитячої книги, напередодні З’їзду письменників України. Чи то поїздка в Душанбе – Близнець побачив, як кровоточили душі афганського й таджицького народів, сусідів і братів, у прямому й переносному значеннях, – залишила непримиренний слід у душі Великої Дитини, якою залишався Віктор Семенович – лицар совісті з покоління шістде-

сятників... Чи душа митця втомила від ізоляції, у якій довгий час перебував письменник, відмовившись писати покаянного листа?.. Бо звідки оце вистраждане: “Найважче – це перебороти самого себе. Перемогти себе сьогоднішнього...”? Хто відповідь?..

Він пішов із життя, щоб лишитися у літературі цілим художнім світом прекрасних повістей “Женя і Синько”, “Звук павутинки”, повісті-казки “Земля світлячків”, щоб передати нащадкам унікальний вільний переклад “Повісті минулих літ” із давньоруської мови на сучасну українську. Цей твір називають шедевром поетичної прози В. Близнеця.

Він пішов, щоб обов’язково повернутись.

Останніми роками я часто думаю про нього, мого земляка. Віктор Близнець народився в хліборобській сім’ї в с. Володимирівці Компаніївського району 10 квітня 1933 року (таку інформацію дає енциклопедія, хоча є інші дані – сім’я Близнеців переїхала з Білорусі на землю, спустошені штучним Голодомором). Він теж годинами замріяно дивився на високе степове небо – і в дитячій уяві стикалися шаблі “Вершників” Юрія Яновського. Він закінчив Компаніївську середню школу, в якій випало вчитись і мені. Ми навіть зустрічалися в 1978 році, коли вже відомим письменни-

ком він завітав до рідної школи. У підшивці старих газет я, на своє величезне здивування, знайшла про це статтю. Ми з Наталею Нікітіною зустрічали Віктора Семеновича з хлібом-сіллю... Як багато стирається з нашої пам’яті! Яким сильним було і буде слово!

Як ви гадаєте, чи можна забути повість, присвячену “трав’яним коникам, хрущам, тихому дощеві, замуленій річечці – найбільшим чудесам світу, які ми відкриваємо в дитинстві”? І як забути фантастичного Бумса, Сопуху і Вишневі Пушинки?! Це ж повість і про мене, малу, що під час канікул ніжить в ліжку, спостерігає, як сонячні промені оживляють космос порожньої кімнати. І стільки ніжного тепла, тихої радості і шемного смутку – одним словом, поезії в повістях Віктора Близнеця, що читала б – перечитувала їх без кінця! За тодішніми мірками його називали прозаїком, та “про його книжки сказано надто скупо, а поціновані вони надто скромно”, як справедливо зазначив Юрій Мушкетик. Була літературна премія імені О. Копиленка від журналу “Барвінок”, премія імені М. Рильського. Премією імені Лесі Українки письменника відзначили посмертно (1988).

Твори Віктора Близнеця пе-

рекладені англійською, білоруською, болгарською, вірменською, російською, словацькою та чеською мовами. Перекладати Близнеця непросто, бо він належить до письменників-стилістів. А стиль – це та ж павутинка: один необережний порух – і немає тонької струни, що бриніла між степом і небом, немає казки... Немає тонесенького місточка від реального до уявного...

Здається, Монтьєн сказав: про що б не писав письменник, він все одно пише про себе. Мені подобається читати про цю Велику Мудру Дитину, яка мала чисту душу, не заяжену ні роками, ні партійністю; яка щоразу хвилювалася перед зустріччю з читачами; яка обожнювала природу і кохалася “в незачовганому слові”. Відомий письменник і критик Михайло Слабошпицький, який дружив із В. Близнецем, в одній зі статей згадує, що він був талановитим читачем. Мало хто з українських письменників так добре знався на сучасній українській літературі і дитячій літературі світу, як В. Близнець.

І ось тут варто згадати Всеукраїнський конкурс “Найкращий читач України”, його обласний етап. До цього рівня дійшли 27 учасників, визнані найкращими серед чотирьох з половиною тисяч читачів – учнів 6-7 класів, що брали участь у попередніх турах – місцевому, районному, міському. Під час презентації себе як читачів більшість учнів надало перевагу пригодам і фантастиці зарубіжних авторів. Із наших були названі як улюблені Тарас Шевченко, Микола Гоголь, Михайло Стельмах і Всеволод Нестайко. Одна з учасниць навіть заявила, що українські письменники пишуть гірше, кволіше. Чи читала вона В. Близнеця? Як кажуть, без коментарів...

То чи вміємо ми читати?..

Р. С. Під час набору статті комп’ютер “помилюся”, підкажуючи замість дитячої літератури світу дитячу літературу світлячків.

Христина АНІСІМОВА,
Хмельницька міська “Просвіта”

Прийде час, коли Донцова оцінять не лише свої, але й чужі, як одного з найбільших світочів політичної думки Європи, як політичного пророка.

**Ярослав Стецько,
голова Проводу ОУН**

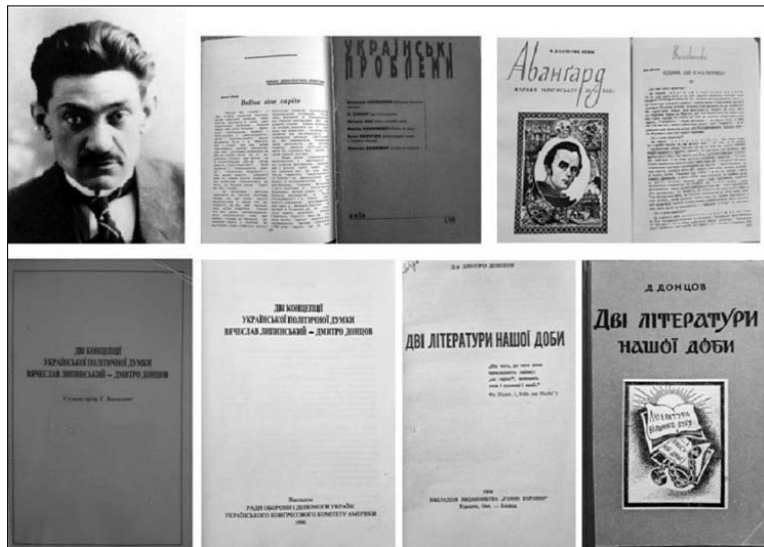
2023 рік ознаменований ювілеями Дмитра Івановича Донцова (1883–1973) – видатного Українця, справжнього державника, політика, публіциста, літературознавця, філософа, ідеолога українського націоналізму, який творив цю ідеологію на основі християнської віри.

Хмельницьке міське Товариство української мови імені Тараса Шевченка “Просвіта” тематичними заходами вшанувало пам’ять Великого Українця.

Дмитро Донцов народився 30 серпня у 1883 році в Мелітополі (тоді – Таврійська губернія, нині – Запорізька область). Існує припущення, що Донцов походив зі славетного роду слобожанського козацького полковника Федора Донця.

По завершенні навчання в Мелітопольському училищі Дмитро вступив до Петербурзького університету на юридичний факультет. У студентські роки записався до Української соці-

Ним в усьому керувала любов до України 140 років від дня народження і 50 – з часу смерті Дмитра Донцова

ал-демократичної робітничої партії. Двічі був заарештований за політичну діяльність.

Після другого арешту та восьми місяців перебування у в’язниці родичі взяли Дмитра на поруки, і він вирушив до Галичини, яка тоді була частиною Австро-Угорщини. Навчаючись у Віденському університеті, познайомився зі студенткою-українкою Марією Бачинською, з якою одружився.

Згодом взяв участь у створенні Союзу Визволення України.

У Відні Дмитро Донцов отримав ступінь доктора юридичних наук, але повернувся до Києва, де гетьман України Павло Скоропадський призначив його директором Української Телеграфічної Агенції. Разом із В’ячеславом Липинським, видатним українським державним діячем, створили Партію хліборобів-демократів. Очоловав Українське пресо-

ве бюро при посольстві Української Народної Республіки у Швейцарії.

Мешкаючи у Львові, редагував українські журнали. Протягом цього часу написав свою головну працю – “Націоналізм”. Відтоді Дмитро Донцов стає одним з ідеологів українського націоналізму.

Після радянської окупації Галичини виїхав за кордон. Був змушений змінювати місце проживання через переслідування радянської влади, тому мешкав у Бухаресті, Берліні, Празі, Парижі, згодом – у Сполучених Штатах Америки. Від 1947 року оселився в Канаді, де й помер, проживши 90 багатотрудних років. Похований на українському цвинтарі в США.

У радянський час навіть згадувати ім’я Дмитра Донцова було заборонено, тому в Україні не збереглося багато його видань. Але його унікальні роботи, надіслані з української діаспори Канади і США, є в читальні Народного Дому “Просвіти”. Вони експонувалися на виставці “Незримі скрижалі Кобзаря”. Одноименна монографія вирізняється глибоким і широким християнським

контекстом у тлумаченні спадщини Тараса Шевченка.

“Про Шевченка треба нині не на святах промовляти, а кричати на вуличних перехрестях. Щоб як дзвін тривоги калатало його слово!”

І недаремно прикладом справжнього українського патріота для Дмитра Донцова був саме Тарас Шевченко.

Просвітяни вшанували пам’ять Дмитра Донцова просвітницьким проектом “Достойники честі”. Захід відбувся у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. Перед студентами та викладачами з розповідями про філософське, незвичномудре сприйняття Донцовим поезії Тараса Шевченка виступили члени Правління “Просвіти” Христина Анісімова, Юлія Степчук та Валентина Поплавська. Привітали учасників цього важливого зібрання Дарія Басюк – директорка Департаменту ОДА, Інна Шоробура – ректорка академії, Зоя Діденко – голова Хмельницької міської “Просвіти”.

Студенти прочитали уривки з містерії Тараса Шевченка “Великий лях”.

Коли йдеться про національно-патріотичне виховання сучасної молоді, не можна оминати Великого Достойника, правдивого українського націоналіста Дмитра Донцова.

Антропологічний код української культури і цивілізації

Рецензія на працю авторського колективу (О. Рафальський, Я. Калакура, В. Коцур, М. Юрій – науковий редактор) “Антропологічний код української культури і цивілізації”. У двох книгах. – К., 2020. – 432 с.; 532 с.

Нестор МИЗАК,
доктор історичних наук,
професор Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

Відкриття коду українського народу дозволить кожному з нас вийти на сучасне розуміння безперервності всіх стадій розвитку української культури, зрозуміти нашу душу, характер, ментальність, мову – словами Тараса Шевченка збагнути зв'язок між “мертвими, живими і ненародженими”. Слід наголосити, що від радянських часів українське суспільство успадкувало немало живучих ідеологем як вульгарного марксизму, войовничого атеїзму, стереотипів “руського міра”. Зазначимо, що у сучасній семіотичній ще не вироблено більш-менш однозначного трактування поняття “українського коду”. На думку дослідників – “код” виступає “одним з рушіїв української цивілізації, вирізняючи її з-поміж інших, активно впливає на ритми суспільного прогресу, на темпи реформування України, її демократизації, модернізації та адаптації до нових викликів життя” [т. 1, с. 8].

Завдяки т. зв. “коду” український народ адекватно реагує на окупаційну війну, розв'язану путінською Росією, яка намагається повернути колесо історії назад та перетворити Україну у новітню колонію Москви. Необхідність протистояння московству, спрямованому на спростування ідей “руського міра”, проти спотворень національної історії України саме диктує наукове вивчення антропологічного коду української культури і цивілізації, за який взялися згадані науковці.

В антропологічному коді української людини, зазначають автори, позначаються негативні сліди перебування на українській землі чужих держав – Речі Посполитої, Османської, Австро-Угорської, Російської імперії, СРСР та інших держав. Авторів, заглиблюючись в антропологічний код історії (антропологія вивчає тілесну природу людини, її походження, еволюцію і розвиток, фізичну будову тіла, утворення людських рас тощо), незважаючи на регіональні розмаїття українського суспільства, стверджують, що антропологічний код української культури і української цивілізації проникнутий універсальною ідеєю соборності і неподільності української землі. А ще одним із параметрів національного коду українського народу є його спільна духовна складова, пов'язана з високими християнськими цінностями, проявленими в українському православ'ї, католицизмі та протестантизмі. Науковці у своєму дослідженні спираються не тільки на свої власні, але і на світові дослідження у галузі зазначеної теми, чим актуалізують проблему на підставі гуманітаристики і людинознавчого принципу філософії, особливо заактуалізованого у XXI столітті.

Щоб пройти лабіринтами антропологічного коду української нації, авторський колектив змушений був, починаючи з найдавніших часів до сьогодення, “вкласти у три відповіді щодо місцезнаходження української людини перед природою, Богом, світом і його пізнанням” [т. 1, с. 78]. Зазначене відзеркалюється в етногенезі українського народу, його

Чи ми, українці, часто задумуємось над кодом української нації, чи розуміємо, ким є українська людина, чи шукаємо відповіді про її походження, сутність і призначення? Ці питання надто складні, і їх неможливо зрозуміти без національного усвідомлення духовного життя людини, її подвижницької ролі у культурі європейської цивілізації. На них відповідає у зазначеній двотомній праці колектив дослідників під науковим керівництвом доктора історичних наук, професора Михайла Федоровича Юрія з Чернівців.

становленні як нації та державності, розвитку української цивілізації на теперішньому етапі [т. 1, с. 78]. У вищезгаданому сегменті науковці виставили менталітет українського народу, тобто його дух, який формувався історично і змінювався конструктивно.

Наприклад, під час масових репресій більшовицької влади наш менталітет “надшерився”, склався тип українця, у якого виявилися нові риси ментальності, відмінні від попередніх історичних епох. Це і страх, життєва апатія, схильність до конформізму, прийняття колективістської форми життєвого устрою тощо. Цей приклад підтверджує, що зміна політичних і соціальних функцій суспільства, без сумніву, негативно призводить до зміни антропологічного коду нації, відчутного до наших днів.

Щоб розв'язати віковичну проблему українства, дослідники глобально переосмислили наявні знання, накопичені сучасною теорією пізнання, філософією, психологією, біологією, фізіологією, антропологією у їх історичній ретроспективній площині знань про українську людину від найдавніших часів до сьогодення. Саме там, у глибинах антропогенезу, лежать закодовані відповіді на різні проблеми національної історії України. Для прикладу окремих розділ присвятили українській міфології від найдавніших антських часів та археологічних культур як великих мотивуючих сил народу. На основі міфів, казок, епосу праукраїнців колектив простежує розвиток міфичної свідомості наших предків, їх роль і місце в культурному житті, дає сучасному поколінню відповідний ключ до відкриття коду нації. Таким чином давньоукраїнські погляди відбивають архетипічні особливості давньої людської свідомості. За язичницьким баченням, стверджують автори, стародавні українці були пов'язані між собою видимими і невидимими світами.

Становлення нових уявлень про українську людину, зародження нових моделей культури, зумовлених християнством, заклали новий етап у фундамент майбутньої української етнічності. З прийняттям християнства змінювалася модель українства. Давньоукраїнська філософія з християнською спрямованістю та етнічним забарвленням ставала підґрунтям національної своєрідності української людини. Давньоукраїнський світ у формі стародавніх ікон, книг, монастирських бібліотек, шкіл, релігійних проповідей патріотизму та моралі, орієнтувався на перетворення княжого світу у Русь-Україну, в якій водночас зживалися поняття “душі і тіла” [т. 1, с. 193].

Автори узагальнюють, що християнство у Київській Русі утверджувало погляд на людину як на творіння Боже з безсмертною душею і її господарем Богом-творцем. Давньоруська людина намагалася бачити себе в її одно-

сті з Богом. Людина трактувалася як частина великого Всесвіту. Її “Я” визначалося як богоподібність і визначалося антропологічним кодом давньоруської людини. Ці поняття пронизують антропологічну спадщину Київської, Галицько-Волинської та Литовсько-Руської держав. Кожне з цих утворень успадковувало від своїх попередників державний устрій, систему влади, літописну традицію, християнські цінності, культуру тощо. Україна стала придатним ґрунтом для поширення різних християнських вчень, течій, які проклали шлях до українського індивідуалізму. Кризь їхню призму науковці здійснюють пошук місця української людини в літературі та мистецтві.

Давні українці, стверджують автори, відрізнялися між собою внутрішнім світом, бажаннями та характерами. З кожного рядка давньоруської письменності “виблискують” людські душі, з яких можна судити про антропологічний код людини, цікавий, яскравий, такий, яким його бачили давньоруські письменники.

В окремих розділах автори розкривають антропологічні і ментальні процеси в Україні доби Ренесансу і Реформації. В Україні розгорталися суперечності між релігійними течіями, які поступово набирали національного забарвлення та формували дуалістичні культурні орієнтації, що хоч і гальмували процес формування української ідентичності водночас активізували формування імунітету проти чужоземної експансії.

У результаті створювалася людина епохи Відродження або Ренесансу (поч. XIV – остання чверть XVI ст.), тобто заново народженої. На перше місце висувалася проблема людської індивідуальності, людської праці і краси. Науковці дошукуються коріння коду в аналізі історичного контексту та витоків і зародження українського гуманізму. Ця тема, на думку дослідників, є “однією з найцікавіших і малодосліджених у гуманітаристиці” [т. 1, с. 257]. Авторів аналізують твори українських мислителів Юрія Дрогобича, Павла Русина, Станіслава Ореховського, Симона Пекаліда, Герасима Смотрицького, Дем'яна Наливайка, Івана Калимона, Івана Домбровського, Іпатія Потія та багатьох інших з гуманістичними поглядами на історію, роль і місце української людини в історичному процесі. При піднесенні ролі козацького стану простежують потужний вплив науки і мистецтва Заходу на Литву і Русь, зростання національної свідомості у суспільстві. Українські мислителі, на думку авторів, розвивали і стверджували принцип активної національно-свідомої особистості, у яких головними рішеннями називали мудрість, освіту, знання, інтелект, що сприяли національному усвідомленню українця.

У вищезгаданому контексті з'являються нові погляди на са-

моцінку людини на тлі релігійних процесів. Під їх впливом зароджувалися ідеї “Життя заради інших людей”, погляди на інтереси людини, родини, нації, суспільства заради прийдешніх поколінь тощо. Код української цивілізації формувався на зусиллях утвердження гідності людини, її права на вільний вияв природних почуттів та людських здібностей. Людина чимраз більше задумувалася, що вона залишить після себе наступним поколінням. Особливо ці відчуття трансформувалися в умовах релігійних процесів в Україні, Берестейської унії 1596 р., коли релігійно-культурні виклики синтезували поняття “своє” і “чуже”, західне – східне і національне у православних, католицьких та самобутніх формах. Цей феномен автори наповнили прикладами культурного просвітництва від доби сарматизму до освітянських осередків Острозької та Києво-Могилянської академії, означили плеядою видатних церковно-громадських діячів, які доклали рук до подальшого розвитку української етнічної ідентичності.

Знаковим явищем у розгортанні українського просвітництва та формуванні антропологічних вимірів стало зародження українського козацтва, у середовищі якого формувалося лицарство, українська аристократія, освічені громадяни, полковники та гетьмани. Науковці досліджують творчість одного з основоположників антропоцентризму в українській гуманітаристиці Григорія Сковороди, просякнуту філософією любові.

Ідеї Просвітництва зіграли ключову роль у зародженні української культури. Однак посилення московської експансії, утвердження централізму, захоплення західноукраїнських земель Австро-Угорською імперією “заклали міну сповільненої дії” під розвиток національного українського коду. У його середовищі почав зароджуватися комплекс меншовартості під впливом русифікації, ополячення, орумування, омадярення тощо.

Якщо в першій книзі автори з'ясували теоретико-методологічні та історичні засади національного коду українців, його зародження та становлення в контексті етногенезу українського народу, то у другій аналізують роль людського чинника в Новій та Новітній історії України, себто в імперській періоді у складі Російської та Австро-Угорської імперій, тоталітарним укладі сталінського та гітлерівського режимів і, нарешті, у відновленій державній незалежності України, її демократизації, демократизації та євроінтеграції. Науковці на численних прикладах окреслюють, якою

була українська людина у координатах кожного з цих періодів, як вони позначалися на її психологічній характеристиці. У всіх цих епохах, стверджують, українська людина поступово усвідомлювала себе, свій розум, критичне мислення, здобутки, когосальну роль у формуванні яких відіграв Тарас Шевченко – найпалкіший виразник українського національного духа й ідеї, творець і каталізатор національного коду. Аналізуючи століття Нової і Новітньої історії, дослідники інтерпретують теперішні і минуле людини, її психологічні травми у визвольній боротьбі, духовні здобутки в умовах проголошення суверенітету і державності України. Однак ще й досі в українських релігіях відчуваються масштабні наслідки комуністичного тоталітаризму, який поділив людей на своїх і чужих.

Великих випробувань зазнала система цінностей в Україні під час Другої світової війни та в другій половині XX століття, коли українська нація зазнала великих змін, які перекроїли життя народу, заставили переглянути попередні цінності, відмовитися від ілюзій минулого. Трансформаційні процеси сучасності на тлі побудови національної і соціальної держави додали багато до збагачення коду української цивілізації.

Науковці на конкретно історичних фактах аналізують революційні події на Майдані, революції Гідності, угоди про асоціацію з ЄС, заробітчанські хвилі, співпрацю з НАТО, путінську війну на Сході України, кримський вузол, надання Томоса тощо. У цих умовах до антропологічного коду нації додалися динамічні соціокультурні явища. Книга авторів написана з вірою у невичерпні сили українського народу, його ресурсний та інтелектуальний потенціал, талант, який може прискорити і збагатити українське організоване суспільство до рівня розвинених країн світу.

Підсумовуючи наукове осмислення сутності феномену антропологічного коду української культури і цивілізації, відзначаємо таке: автори у двотомній монографії відкрили чимало таємниць з історії нашого національного минулого. Той, хто осмислить працю, без сумніву, повніше зрозуміє етногенез українського народу його самопізнання від дохристиянських часів до сучасного образу людини як найбільшої цінності.

Запропоноване видання буде корисним науковцям, історикам, філософам, культурологам, етнологам, політологам, політичним діячам, всім, хто цікавиться розвитком цивілізації українського народу.

Кирило СТЕЦЕНКО

Найкраща українська співачка по обидва боки Атлантики

Фрагменти великого інтерв'ю Кирила Стеценка з Квіткою Цісік, записане ним на диктофон у "Clinton Recording Studio" на Мангеттені, в Нью-Йорку на початку лютого 1991 р., яке в повному обсязі було надруковане у книзі "Країна жіночого роду", укладеній і виданій Вахтангом Кіпіані у 2021 р.

...Але найсокровеннішим моїм бажанням, моєю мрією була все ж зустріч із Квіткою Цісік. Я бажав висловити їй своє захоплення, поділитися з нею вдячністю моїх колег-музикантів. Ми були переконані, що вона насправді є найкращою українською співачкою по обидва боки Атлантики. Хотілося її підбадьорити і сказати, що її пісні створюють оптимістичне майбутнє. І що її прихильники чекатимуть на неї у концертних залах вже Незалежної України!..

Я з місяця на місяць очікував цієї зустрічі. Вже двічі продовжував термін своєї візи перебування у США. Зробив навіть концертний тур до Канади. Встиг відвідати Міннеаполіс, Чикаго, Детройт, Філадельфію, Вашингтон, Джерсі-Сіті, Урбану-Шампейн (Іллінойський університет), Кембридж (Гарвардський університет), Кергонксон ("Союзівка"), а також Монреаль, Торонто, Вінніпег, Едмонтон... Зрештою опинився на Мангеттені, у Нью-Йорку. Мені навіть пропонували оформити Green Card. Але я не збирався емігрувати. Широ боявся пропустити момент, коли Україна стане справді незалежною. Хотілося пережити цю епохальну подію безпосередньо в Києві, разом з усіма українцями. Водночас я не міг покинути й Нью-Йорку, бо мав певний внутрішній борг. Здається, що почувався тоді як біблійний старець Симеон, який не може померти, доки не побачить самого Ісуса Христа. Отже, без надії, але зі сподіваннями я й далі чекав відповіді від Квітки Цісік. Чекав відповідей на свої прохання, які наговорив на її квартирний автовідповідач ще влітку 1990 року.

Аж ось, на початку лютого 1991 року ніби сталося диво! Цього дня я, як завжди, прослуховував повідомлення на телефоні пані Уляни Старосольської. Ця чудова жінка, яку її друзі називали "пані Ляся", більшість часу перебувала у своєму замському будиночку на природі, і великодушно дозволила мені пожити в її помешканні. Ось так я поселився на Мангеттені – в затишному районі у Down Town, у центрі Українського селища [Ukrainian East Village], неподалік від перехрестя Другої авеню та St. Marks Place. І коли з динаміка автовідповідача пані Ляся пролунав привітний жіночий голос, то я одразу впізнав виконавицю моїх улюблених "Ой, верше, мій верше", "Ой, ходять сон", "Іванку", "Чуєш, брате мій"... Голос Квітки Цісік пропонував мені зустрітися у знаменитій Clinton Recording Studio. Одразу ж віддзвонивши, я отримав точний час і адресу.

Clinton Recording Studio

Я біг туди через весь Мангеттен – від його південно-східної частини, де розташоване Українське селище, аж до західного краю середньої частини острова – до його Midtown. Там, на 10-й авеню, під номером 653 стояв новенький будиночок Clinton Recording Studio. Ця студія була побудована за останнім словом техніки. Вона була однією з найкращих у світі. Свої музичні альбоми та саундтреки до фільмів тут записували Майкл Джексон, Квінсі Джонс, Стінг, Френк Сінатра, Пол Саймон, Мадонна, Боб Дилан, Бйонс, Брюс Спрінгстін, Ленні Кравіц, кіноактор Вуді Аллен та багато інших. На порозі мене зустрівач її творець і власник Едвард Рак [Edward Rak, Edward Rakovich]. Ця людина була справжнім американським перфекціоністом, перкусіоністом та мультипрофесіоналістом. Він справді поєднував безліч знань та умінь – працював ударником, звукорежисером, інженером-акустиком... А головне – він записував і продюсував культові альбоми Квітки Цісік "Пісні України" та "Два кольори". Простіше кажучи, він був її чоловіком. Отже, Едвард повідомив, що Квітка трохи затримується, та запропонував мені невеличкі оглядини залів та апаратних кімнат своєї розкішної студії. Вона займала два або три поверхи. Я

попросив дозволу записувати розповідь на мій портативний магнітофон. А втім я не забував, що моя головна мета – зустріч з Квіткою. Досить тривала й захоплива екскурсія промайнула наче мить... А внизу на мене вже чекала Квітка.

Квітка

Вона чекала мене у невеликій скромній кімнаті. Немов Мадонна вона ніжно тримала на руках немовля – свого тримісячного сина. Була привітною і схвильованою. Хлопчик час від часу подавав голос, але, на щастя, мав добре виховання. Ось за таких обставин мені вдалося познайомитися зі знаменитою співачкою і навіть записати нашу розмову на диктофон.

Кирило: Запитаю спочатку про останні події. Прошу Вас, пані Квітко, розкажіть, що було найцікавішого і найкращого у вашому житті протягом останнього року.

Квітка (сміється): В останньому році родився мені синочок маленький, називається Едвард-Володимир.*

Кирило: Коли він народився?

Квітка: 14 жовтня, три місяці тому, майже...

Кирило: А ще які були події? Може, не такі важливі, але все ж?

Квітка: Властиво, то може більше, як рік. Але ще одна моя плита вийшла. Називається "Квітка. Два кольори". І я намагалася дуже гарно скінчити цю плиту. І видали її. І ми дуже задоволені нею.

Кирило: Як довго Ви записували? Скільки Вам то зайняло часу?

Квітка: Ми планували і працювали на плитою дуже довго... Але ми були досить готові. Бо всі пісні були вже аранжовані. І ми прийшли до студії, і записували впродовж трьох місяців... Властиво, ми майже всю накручували разом [одночасово]. Орхестра була у великій залі, і я була разом з орхестрою... І ми все разом накручували. Але то нам досить багато забрало часу... Особливо те, що, скажімо, деякі інструменти ми записували в такий спосіб, що називається овердаб [overdub

– накладання нових голосів на вже записаний матеріал]. Ми їх накладали пізніше. А тоді, вже в кінці, робився міксинг. Це, коли всі записані інструменти і все змішували – зводили до купи [до одночасного звучання]. То досить довго тривало, бо мій чоловік в мене є так званий перфекціоніст. Хотів, щоб то так страшно добре і гарно звучало...

Кирило: Досконало.

Квітка: Досконало! Так! (сміється...)

Кирило: А як Ви підбирали пісні?

Квітка: Властиво, я з мамцюю і зі сестрою... Моя сестра (Марія) на фортеп'яні грає. Вона є також на платівці зі мною (записано як вона акомпанує на фортеп'яно). Ми там чотири пісні разом накрутили... І ми (сестра, мама і я) сиділи попросту з різними книжками. І годинами через ріжну музику сиділи і вибирали... І ми попросту пару тижнів сиділи разом – може кожного вечора – і шукали... І переходили через ріжні пісні... І вибрали цілу гурму, що нам подобалася... І тоді ми сіли з ерейнджером [arranger – аранжувальник], він називається Джек Кортнер [Jack Cortner – композитор, перший чоловік Квітки Цісік]. І дали йому всі пісні, що ми вибрали. А тоді він вибрав з них усі ті, які йому здавалися найбільш цікаві музично.

Кирило: Джек Кортнер? О, пам'ятаю! Він так само робив і ваш перший альбом...

Квітка: Так. Я хотіла дуже мати ту пісню – "Чуєш, брате мій" ("Журавлі") у себе на тасьмі [записаною на плівці для альбому]...

Кирило: Вона Вами дуже цікаво записана, аранжована і виконана...

Квітка: І власне деякі люди тут в Америці були, що не погоджувалися з тим, щоб я ту пісню [виконувала, записувала]...

Кирило: Я здається знаю чому...

Квітка: Тому що то є дуже сумна пісня, і ми співаємо ту пісню на похоронах... Але то є така гарна пісня, і мені здається, що якраз в той час – коли не знати, що діється в цілм світі – то є дуже важна пісня...

Кирило: Так, ця пісня дуже особлива... А чи знаєте Ви, що мій дідо також багато займався цією піснею? Його обробка для хору є найбільш знаменита (відома).

Квітка: О-о-о, я не знала...

Кирило: А які ще пісні Вам найбільш близькі й цікаві? Ну, я гадаю, що всі! Але які особливо? І з першого, і з другого альбомів?

Квітка: Є ще одна пісня, що ми... Я бу-

ла пластунка – ще є пластунка (!) – і ми в "Пласті" співали таку пісню: "Сіріли у сумерку". То також була наша улюблена пісня. І я також хотіла її співати. То вже тут (в Америці) вона написана, мені здається. Так що, то пісня, яку я дуже хотіла мати на тій тасьмі, в колекції... Ну, "Черемшина" (також є улюблена моя пісня) і "Два кольори"...

Кирило: О, на Ваших альбомах є пісні й українських композиторів з України?

Квітка: Так. Досить багато... Ну, й Івасюка (!) – "Я піду в далекі гори". То цікаво! Бо я (раніше) тільки чула обробку тої пісні в скорішому темпі. І як мені та пісня дуже подобалася, і коли я сказала своєму товаришу Джекові Кортнерові про ту пісню – він запропонував, щоби ту пісню накрутити багато поволіше... І дуже цікаво вийшло, мені здається. Інакше! Інакше, як всі знають цю пісню...

Кирило: А як вам ця пісня "Ой верше, мій верше"?

Квітка: О, то була моєї бабці улюблена пісня.

Кирило: Знаєте, вона й моя улюблена. З Вашого другого альбому. Вона мене до еста пронизала. Це все правда. Для мене це перше місце!

Квітка: Вона також моя улюблена.

Кирило: Там є такі проникливі місця, такі шемливі! Навіть тепер згадую, не слухаючи, і...

Квітка: І то дуже смішно. Бо як ми скінчили ту пісню (скінчили над нею працювати), і ми з великим складом скрипачів були всі разом в кімнаті, то я дуже боялася, що я не зможу ту пісню заспівати без плачу... Що я не зможу скінчити ту пісню... І всі сидять! А як я можу ту пісню заспівати, і не розплакатись? Але вдалося мені...

В Америці, але українка

Квітка: Ви знаєте, я працюю вже дуже довго тут в музиці, в Америці, в Нью-Йорку. І я, і всі ми тут, в Америці чи в Канаді, поза Україною – всі ми тут хочемо щось зробити. І хоч я тут є уроджена – мої родичі зі Львова, і моя родина, і я відчуваю українцями. Так, в Америці, але українка! І ми всі – всі ми шукаємо, що би ми могли зробити? Як би ми могли допомогти? Я мала, власне, ту ідею, що нічого я не можу зробити. Але я можу пісню українську спробувати по цілм світі пустити! І, власне, то мені було дуже важне, щоб я могла нашу пісню післати у світ! Щоб люди почули, щоб люди знали, що то є українська пісня! І тут, в Америці, щоби музичні, свідомі люди знали, що то є українська пісня. І хоч є багато дуже гарних українських плит, але я не є одинока. Але я хотіла б на найвищому рівні (власне, то є мій фак)... І я маю нагоду то зробити!

Кирило: Ви може одна з небагатьох, а може одна (єдина) професійна співачка серед тих українців, які живуть поза Україною, якщо говорити про поп-музику...

Квітка: Про поп-музику... Так, є в нас Плішка, що є оперний співак. І він в Metropolitan Opera [Метрополітен Опера] співає. І то є інакша музика. Я співаю, я проживаю в поп-... (звертається до дитини: Так, так! Співай, співай...). Поп-музика – то є моя ділянка, можна так сказати. Так що, то мені, власне, було дуже важно... Так що то було мені важно, я то хотіла. Мій дарунок.

Кирило: Мені здається, що Ви то зробили. Повністю!

Квітка: Так, дякую.

Кирило: І ще багато ви ще зробите, я знаю.

Квітка: Так, то є моя не остання плита...

Кирило: А Ваша перша плита?.. Вона була випущена у 1980. І ця платівка далі поширюється. Вас дуже добре знають в Україні завдяки пісням “Іванку, Іванку” чи колисковій “Ой, ходить сон коло вікон”. Там є й інші, теж чудові пісні. Вона мені дуже подобається! Вам я від усіх українців передаю подяку за той альбом “Пісні України”, який є дуже відомий і знаний в Україні.

Квітка: Дякую, дякую. Я є дуже здивована і мені є страшно приємно, що мене знають, і що подобається ця плита. Я в найліпшому дусі хотіла ту плиту передати і випустити.

Кирило: І ви знаєте, вона потрапила до України в ті часи, коли ми не мали жодної надії на відродження? І вона була величезною духовною підтримкою для людей, які майже втратили надію, що ми можемо зберегти свою українську культуру. І тоді люди бачили, що там, за океаном, є Квітка Цісік, яка так чудово співає! І зберігає в Америці українські пісні, і їх не забула, і так професійно виконує, і на такому рівні!.. Я колись говорив, і хочу повторити: “Квітка – це найкраща співачка по обидва боки Атлантики”.

Квітка: О, дякую.

Кирило: Так що, дай Боже Вам багато років плідного життя! Але коли б у майбутньому Ви згадували Ваш шлях, то могли би сказати, що вже зробили дуже багато!

Квітка: Дякую.

Фестиваль “Червона Рута”

Кирило: Тепер я би ось про що хотів спитати... Власне, після того, як люди познайомилися з Вашими піснями у 80-х роках... І вже, коли ми почали готувати фестиваль “Червона Рута”, то багато людей хотіли Вас там бачити. І я чув, що Вас запрошували!.. І вони були, звичайно, дуже розчаровані, що Вас там не побачили. Розкажіть, будь ласка, як це сталося? Чи дійсно Вас запрошували?

Квітка: До нас дзвонили і дійсно питалися, чи я би хотіла поїхати. І я сказала відразу: “Так, що я би страшно хотіла поїхати”. Але тоді розмова скінчилася, тому що... Властиво я не знаю, чому розмова скінчилася... Ми навіть не зачали говорити про грошові справи. Раптом, ті люди, що то організовували, з нами перестали говорити... І мені було дуже шкода! Бо я дуже хотіла поїхати. І я не знала, що сталося... Питала себе: “Чи може не буде?..” Мені здавалося, що може й не буде того фестивалю...

Кирило: А він таки був під загрозою. Він міг і не бути... Знаєте, я був серед організаторів фестивалю “Червона Рута”. Був директором з питань інформації та спонсорства. І я був один з тих, хто наполягав на тому, щоби Вас запросити... А організовувала фестиваль група людей-ентузіастів, які ніколи нічим подібним не займалися. Це були переважно музиканти, патріоти, молоді хлопці. Їх в Україні знають. Ініціаторами були Тарас Мельник, Анатолій Калениченко, Олег Репецький... Я навіть спочатку не вірив, що їм це вдалося зробити. Я кажу “їм”, бо саме вони мусли отримати на те дозвіл від Міністерства культури, від влади... І я не вірив, що наша влада колись на таке піде... Але їм вдалося за допомогою і за підтримки відомого поета Бориса Олійника та інших українських літераторів добитися дозволу на цей фестиваль. І вже тоді ці хлопці задумали разом з канадійським підприємцем Миколою Морозом організувати таке спільне підприємство, яке б записувало українську музику. Воно називається “Кобза”. Його добре знали в Україні. Таким чином, фестиваль проводив об’єдна-

ний комітет, який складався з групи ентузіастів...

Квітка: Так!.. І я, власне, хотіла бути там... Я знала, що то має бути досить важною подією. Важний фестиваль.

Кирило: І Ви знаєте – тоді, в тому організації, окрім таких неформалів як я, брали участь ще й Центральний комітет комсомолу України, який був дуже активний в організації фестивалю. Він давав юридичну основу і матеріальну базу для організації та проведення цього фестивалю. А другим важливим організатором була “Кобза” – українсько-канадійське спільне підприємство. Воно шойно тоді створилося і ще не було таке сильне. І якраз тим людям, які працюють в Америці та Канаді від “Кобзи”, то саме їм ми доручили, щоб вони налагоджували контакти з українськими артистами. Завдяки тому на фестиваль приїхали Люба Білаш з Едмонтону, Дарка і Славко – тепер вони мешкають в Нью-Йорку, а раніше були в Детройті. Здається, що так само і Вас тоді запрошували. І тоді мені сказали хлопці, що, мовляв, Ви захотіли 50 тисяч доларів... І мені це було дивно. Бо слухаючи Ваші пісні, ніколи не подумав, що ця людина буде для такої нагоди вимагати такі гроші. І я в це не повірив. Але вже, на жаль, пішов такий поголос про те, що, ну може не Ви, а Ваш менеджер так захотів. І це було трохи дивно. Тому що для нас легше знайти воду на Місяці, аніж 50 тисяч доларів. Навіть 50 тисяч карбованців важко знайти... І багато

людей стали задавати питання: “Чому і як?”. Саме тому я це Вам говорю. Бо краще запитати у Вас, ніж навколо Вас розпитувати... Скажіть, чи це правда чи це неправда? Ось чому я саме Вам це питання задаю.

Квітка: Ні, навіть не дійшло до того, щоб ми навіть зачали говорити про гроші. Мій чоловік говорив з тою людиною. Я не знаю, як той пан називається. Він з кимось говорив, і вони мали сконтактуватися з нашим адвокатом, щоб легально (через угоду) полагодити всі справи. Бо мій чоловік боявся: “Може я не вернуся? Може туди небезпечно мені їхати?”.

Кирило: Я розумію...

Квітка: І вони не задзвонили ніхто. Скінчилося всьо... Скінчилося говоріння, і ми навіть про гроші не говорили... Так що, тоді мені, власне, було дуже жаль. Бо я дуже хотіла поїхати... А також мені було дуже жаль, бо я почула, що люди думали, що я там маю бути, і деякі люди прийшли мене почути. І там тоді побачили, що мене нема... А то страшно є, бо не можна так людей ані дурити, ані... Так що, то дуже неприємна справа. Не знаю, що сталося... Чи хтось настрашився, бо не хотів через адвоката (юридичну угоду) йти... Чи, власне, комунікація зломилася?..

Кирило: Я тільки можу свої припущення висловити. Можливо, організатори фестивалю не встигали усе робити одночасно, а фестиваль був під загрозою... І можна думати, що рятуючи якісь основні речі, як такі, щоб він взагалі відбувся – напевне, їм вже не вистачило ні сил, ні часу продовжувати перемовини. В такий спосіб

ми можемо прояснити цю таємницю. Я дякую, що Ви відповіли на таке делікатне питання. І вибачте, що я його Вам задавав.

Квітка: Мені було дуже жаль, як я почула, що так пішло. Що я забачала так багато грошей, і що люди не знали, що мене там не буде... А ще й прийшли на концерт... То мені було дуже неприємно! Бо я не є така. І я хочу людям помочти, і Україні помочти. А не робити труднощів, і щоб людям було неприємно...

З мамою по Україні

Кирило: Квітко, чи Ви не хотіли б поїхати до України?

Квітка: Так. Страшно!.. (сміється) Я була з мамою в Україні 8 літ чи може 9 літ тому (у 1983 р.). І, певно, тоді було дуже інакше, як тепер є. Але було дуже цікаво. Бо ми були в Святого Юра, у Львові, де моя бабця і дядько взяли шлюб. І як мій вуйко вродився, то там було його хрещення. То дуже гарна історія нашої фамілії. І всі наші друзі з Нью-Йорку, заки ми поїхали, мені казали, що “ой, як то гарно, що ти з мамою поїдеш!”. Бо вже татка мого не стало, – “...і ти будеш така підпора мамі. Бо мамці може бути прикро поїхати назад, і бачити всі місця, де вона з татком ходила, де вони жили і де стрічалися... І дуже гарно, що Ви будете мамі підпора...”. І я також так думала... Ми пішли до Святого Юра, і пішли до церкви, і люди там співали. І я така була зворушена! Я так плакала в церкві. А моя мама була страшно щаслива, що

могла вернутися. А мені.. Я була страшно зворушена. Я всюди плакала, бо то є місце, де мій тато був і моя мама, і бабця моя...

Кирило: А де? Цікаво, які місця? Які вулиці? Чи можете сказати? Чи Ви тільки пам’ятаєте очима?

Квітка: Я очима це пам’ятаю. Не знаю... Я забула назви вулиць – і там, де мама мешкала...

Кирило: А з яких місць походить Ваша родина?

Квітка: Мама зі Львова, а тато також коло Львова, але... з міста... (пошепки: “Ой, Боже, призабула...”) А тато з Коломиї! (с. Ліски, біля Коломиї).

Кирило: О! Коломия – славне місто! То Вашого сина Ви назвали на честь Вашого тата?

Квітка: Так, так – Володимир... Я дуже мало маю родини в Україні. Але є моя тета Віра, що коло Львова мешкає чи у Львові, властиво. І є також Цісіки, що мешкають коло Львова і не знаю ще де... То велика родина була Цісіків! Так що всім моїм я посилала привіт і любов свою!.. Також наша родина є Нагірна. То є моєї бабці родина.

Кирило: Бабця? То є мама Вашої мами?..

Квітка: Так, від мами.

Тато Володимир

Кирило: Я читав присвяту, яку Ви розмістили на конверті Вашого першого альбому: “Володимирові Цісіку, скрипалеві-віртуозу, моему незабутньому батькові присвячую цю збірку пісень”. І я тут зустрічаю в Америці, в Нью-Йорку та в інших

місцях людей, які знали Вашого батька, які були його учнями або були його колегами... Наприклад, це Степан Танасійчук – він живе тут, на Мангеттені, в Даун-Тауні [Down Town]. Він вчився, він згадував з вдячністю, що вчився у Вашого тата. Є ще один пан, який мешкає в Чикаго, його звать Володимир... Він знав Вашого тата ще з Німеччини, з тих таборів Ді-Пі [D. P.] – для переміщених осіб... І він мені навіть фотографії Вашого тата показував... Отже, Ви присвятили цей альбом Вашому татові. Чи могли би Ви розповісти трошки більше про нього?

Квітка: Мій татко був скрипак. І він дуже багато займався музикою – українською музикою. І от коли моя родина приїхала до Нью-Йорку, то мій тато заснував тут Український музичний інститут. Так що він все був дуже зайнятий. І все був дуже зацікавлений українською справою.

Кирило: О, чудово...

Квітка: І я також була скрипачка. Я також в нього вчилася. І він був, то був дуже гарний чоловік! Ніжний і дуже добрий. І мені, власне, показав і навчив мене любити музику. І я йому є дуже вдячна.

Кирило: Чи він виступав з концертами?

Квітка: Так, він виступав! Грав для наших українців на різних академіях. І його просили часом до Канади, і часом (він виступав) тут...

Кирило: Чи він грав в оркестрах? Чи він грав як соліст?

Квітка: Соліст! Як соліст – не в оркестрах.

Кирило: І яку музику він грав?

Квітка: Ну, класичну музику. І також музику українську – Лисенка і Стеценка...

“Два кольори”

Кирило: Давайте ще трохи поговоримо про Вашу другу плиту. Ця платівка присвячена українцям. Як гарно складено ту присвяту! Я пам’ятаю лише її загальний зміст. Вона присвячена тим людям, які боролися і тепер борються аби зберегти нашу культуру, зберегти Україну. (Ось оригінальний текст з обкладинки альбому: “Присвячую поривам нескореного українського духа і його безнастанним змаганням по обидвох боках океану”; “Ця збірка пісень є бажанням мого українського серця влестити радісні нитки в розшарпане життям полотно, на якому вишита доля нашого народу”).

Квітка: Так! Я думала, що тепер якраз є час на таке. Щоб написати так, щоби люди знали, що ми – українці! Що поза Україною – про наших українців ми не забули. Що ми все думаємо про вас і хочемо допомогти. І не знаємо просто, що зробити, щоб допомогти. Але, що наша любов і серця є з вами. І всі ми тут, поза Україною, маємо надію, що колись можна поїхати на Україну, коли Україна буде вільна і сильна!

Епілог

Саме в цей момент до кімнати увіходить Едвард Ракович та повідомляє, що його дружині час годувати сина. Я був щасливий! Усе встиг і все вдалося! Широ дякую Квітці й Едвардові! Пора повертатися до України.

На жаль, на Другу “Червону Руту”, яка проходила 1991 року в Запоріжжі, Квітка приїхати вже не змогла. Не відгукнулася вона й на офіційне запрошення від режисера Бориса Шарварка у наступному році. Тому вона й не співала на урядовому концерті до другої річниці Незалежності України. А згодом з Нью-Йорку долітає тривожна звістка. У співачки діагностують рак молочної залози... Вона й далі готує програму українських колискових. Працює над своїм третім альбомом. Але закінчити його вже не судилося... 29 березня 1998 року, не доживши 5 днів до власного 45-річчя, Квітка спочила в мирі. Це сталося в її нью-йоркській оселі, в оточенні родини.

*Автор інтерв’ю зберігає особливості мови й лексику Квітки Цісік (Ред.).

Юрій ПЛАКСЮК,
заслужений працівник культури
України

*Все в світі порине
у тлін забуття.
Лиш двоє не знатимуть
смерті віця.
Лиш діло героя і клич мудреця,
Пройдуть крізь століття
без змін і кінця.
Фірдоусі*

Олімп
...Свій прижиттєвий земний Олімп (подібний до головної вершини у грецькій Фессалії) Олександр Іванович Мінжулін відшукав за півтора десятка кілометрів від Дніпра, в селі Расавка Кагарлицького району. Звісно, не в порівнянні географічних даних із трикілометровим заввишки адриатичним Олімпом, тим більше, із захмарним хребтом Тарбагайтай, що нависає над казахським містечком Текелі (де з 1947 року він прожив з родиною понад двадцять один рік), а в концептуальному сенсі. Бо свідомо на межі вісімдесятих і дев'яностих років зупинив свій вибір на найвищому в селі пагорбі, щоб власноруч розпочати спорудження омріяного творчого пантеону. Аби як усі, “богом обрані” митці, наснажувати душу й руки енергією творення та щоб неодмінно було де поселити Бога вогню і ковальського ремесла Гефеста. Щоб той освятив дух палацу, прикрасив кімнати іншими олімпійськими богами та, окрім доньки і дружини, надихнув його на зразкове оформлення майстерні-храму для позавиробничої творчості, непоказних досліджень, дискусій, а найголовніше — для організації вишуканих імпрес.

Відшукав таке місце, облюбивав його та й придбав собі ділянку на показному пагорбі разом із людською хатиною, уздовж якої спершу вимостив гранітні кам'яні доріжки до фундаменту майбутнього творчого оазису... Тільки не склалося в подальшому з рукотворним Олімпом у завязі муляра, бо на півдорозі багаторічні відчайдушні пристрасті зодчого стали вщухати перед новими професійними викликами, насамперед, навчально-педагогічною епопеєю, яку наполегливо розпочав у 1992 році і яку через п'ять років переможно завершив прийняттям урядової постанови про затвердження академічної спеціальності “Реставрація творів мистецтва”. Не для престижної посади чи вченого ступеня старався, а задля створення на базі існуючої кафедри Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури спеціалізованого відділення з підготовки фахівців-реставраторів по металу, кераміці, каменю та органічних матеріалах...

Ця праця, з урахуванням попередніх чеснот і звитяг, без перебільшення, сягнула рівня творчого і навчально-педагогічного подвигу Олександра Івановича. Подвигу, завдяки якому українська культура, що на той час послугувувалася обмеженою кількістю фахових спеціалістів, отримала у своє розпорядження вдоволь молодих і талановитих реставраторів...

Нині про той період мало що нагадує в кабінетах і майстернях академічної кафедри, як і про невтомного дивака з сигаркою “Прими” на губах, який зухвало й самочинно взявся набирати першокурсників на ще неіснуючий навчальний курс... Хіба що кілька світлин, де Олександр Іва-

“Ох, не однаково йому...”

Спогад журналіста Юрія Плаксюка присвячено пам'яті Олександра Мінжуліна, талановитого вченого, педагога, професора НАОМА, художника по металу, реставратора і ювеліра, який своєю видатною творчістю світового рівня сягнув мистецького Олімпу та ще за життя набув закономірного міжнародного визнання.

нович перебуває в колі колег, студентів або заклопотано працює за робочим столом. Чи стелажі з найкращими творчими студентськими роботами відділення, як і саме оздоблення кабінету, у чому проявив себе митець дбайливим організатором, завзятим маляром і широкимсердним безсрібником. Бо ж не лише взявся власноруч оздоблювати кабінети відділення, а й із власної, курям на сміх зарплатні лаборанта старався виділяти кошти на скло, посібники, всіяке начиння, матеріали та фарби... І все це робив після низки гучних творчих здобутків світового рівня... Після численних публікацій про них у ЗМІ, після визнання науковцями і авторитетними зарубіжними інституціями його суттєвого внеску у світову культуру... Нарешті, після запрошення у 1992 році обдарованого українця до німецького університету імені Крістіана Альбрехта на посаду дослідника і викладача кафедри мистецтва.

...Перекинути рукотворний місток між віками, поєднати тисячолітню давнину й сучасність розгаданими секретами рукотворних технік та натурними копіями виробів прадавніх майстрів під силу не всім творцям. Навіть найталановитішим і найуспішнішим. Причин достатньо, а найперша з-поміж них доводить, що не кожного Господь наділяє правом і даром проникати в минулі віки настільки глибоко, аби збагнути себе там, за межею сучасного сприйняття тогочасної реальності, та повернути втрачені у віках секрети майстрів сивої давнини. На цю стежу Олександр Мінжулін ступив, коли йому пішов п'ятий десяток. Однак не схибив, бо вже через кілька років справедливо вписав своє ім'я в почесну абетку художників-реставраторів світового рівня. Задля спростування хибних теорій, в інтересах національної науки, що досліджує витoki нашої тисячолітньої ідентичності, а то й для пізнання власних можливостей... Не інакше! Бо коли наприкін-

Натурна копія бойового обладунку скіфського воїна

О. І. Мінжулін у робочому кабінеті

ці 1980-х років російські і англійські скіфологи ознайомилися з незаперечними доказами Олександра Мінжуліна про точне місце кріплення захисного щита на спині вершника, а також доведеним ним теорію оптимально допустимої кількості зброї в руках лучника під час бою, то й зовсім кардинально змінили свої тлумачення щодо більшості причин блискучих перемог скіфських царів над супротивниками... На доповнення цьому було знято також питання щодо трактування незвичної форми щита вершника, зображеного на золотому гребні з кургану Солоха. Не промайне і кілька років, як українець відзначиться здобутками вдруге: розгадає і реалізує на практиці втрачені секрети візантійської та грецької техніки виготовлення унікальних ювелірних композицій із золота та срібла.

Не підозрюючи тоді (кінець 1980-х), що своїм дослідженням дав вичерпну заочну відповідь риторичним висловлюванням відомої вченої Марини Постникової-Лосевої, яку глибоко вразили оздоблені сканню і зерню старожитні вироби Візантії. Досвідчена професорка ніяк не могла збагнути, чому на прикрасах не помітні лінії припою, чому всі золоті оздобли виготовлені з надзвичайною чистотою й чіткістю. А ще — чому немає слідів кріплення найтонших ниточок із сканню і зерню та у чому, на її подив, секрети філігранної зерні на феодаліській золотій сережці з квалригою? В унісон мистецтвознавці висловилися і наша уславлена дослідниця історії мистецтва, професорка і доктор наук Людмила Міляєва, зазначивши цілком авторитетно, що після того, як Олександр Мінжулін розгадав секрети скані і зерні, про його відкриття заговорив весь науковий світ мистецтвознавців і реставраторів...

Світ повірив його трудам і заговорив про них, тоді як сам майстер-самоучка, з вродженими руками творця, глибокими знаннями й душею мрійника, здійснивши свої перші вагомі відкриття з посвідченням “реставратора по-

чатківця” у кишені в сорок з гаком років, зовсім мало часу намірив собі на подальший творчий розквіт. На зірковий, але тернистий шлях до омріяного мистецького Олімпу, на поповнення сил і здоров'я, на сімейне благополуччя, на захоплення живописом, яке несло по життю обдарованого творця на невтомних і блаженних крилах богині Музи...

Руки

Тільки, на жаль, не донесла до мистецького Олімпу свого раба верховна покровителька мистецтва, напевно, легковажно передавши його долю на догляд палкій прихильниці трагедій сестрі Мельпомені. Якраз у Всесвітній день театру і в найтрагічнішу пору його життя. Бо вже за кілька днів, точніше, 3 квітня 2013 року, велике полум'яне серце Олександра Івановича Мінжуліна, не перенісши інсульту, перестало битися назавжди... Осиротіло на одного обдарованого художника і торева наше мистецтво. Коли ж через три дні, 6 квітня, у поховальній труні на груди майстра безсило лягли його схрещені руки, канули в Лету назавжди і віднайдені ними секрети золотарів Візантії і Пантікапеї, зброярів і шевців Скіфських царств та ювелірів Княжої доби.

З часом якось непомітно потьмяніли і бажання його учнів та послідовників. При ньому неохоче і боязко бралися вони за виготовлення натурних копій унікальних предметів ужиткового мистецтва і ювелірних предметів, які дивом дісталися Україні від минулого в одиничних екземплярах, а без нього — й поготів. Напевно, не побачивши в марудній, неприбутковій і складній творчості меркантильного інтересу, тому й залишилися остеронь творчого поступу свого неординарного вчителя. Який вірив у них, охоче і настійно ділився недоступними для більшості професійних, тим більше ювелірів-любителів з Андріївського узвозу секретами “неприбуткового”, однак унікального, в сенсі мистецької і наукової значимості, ремесла.

Ось і стало воно в царині ужиткових артефактів на ціле десятиліття недосяжною матчастиною, хіба що подразником для теоретичних монографій, інтернет-публікацій або ж, у кращому випадку, тлумаченнями для посібників і довідників з історії мистецтва. Бо важко повірити в те, що його талановиті учні не сповна оволоділи унікальними навичками свого вчителя, не наснажилися вмінням його рук, аби за програмою Мінжуліна виготовляти і передавати безцінні раритети не лише Київському історичному музею, а й кожному зацікавленому в них українському мистецькому храму. Тим більше, визнати творчу байдужість до заповітів вчителя...

“У нашій професії однієї голови замало, — авторитетно і широко наставляв студентів НАОМА професор Мінжулін шоразу, коли вводив їх у таємничий і безмежний у часі світ професії реставратора, — потрібно натхненно вчитися і звикати робити все руками. Готові лекала потрібні, але їх недостатньо. Довіряйте своїм рукам, тренуйте їх, наснажайте... Ми всі за природою рукотворці!”

Позаздрив, відверто кажучи, і я властивостям вправних рук Олександра влітку 1987 року. Тоді він тільки заявив про себе науковій спільноті радянських істориків, археологів і, звісно ж, реставраторів, оскільки мав у творчому активі відреставровані ікони, антикварні коштовні речі для показу на міжнародній Венеційській виставці, експонований в обласному краєзнавчому Черкаському музеї захисний бойовий обладунок скіфського вершника разом із майже завершеною натурною реконструкцією. А також відреставровані трибусинні скроневі кільця з київського скарбу 1985 року, прикрашені зерню і сканню, разом із низкою публічних виступів про свої дослідження (два з яких відбулися в Ермітажі). Отож, після повернення в Україну забажав майстер поділитися своїм успіхом зі мною, працівником Українського телебачення, оскільки мали тоді достатньо приязні стосунки. Зателефонував Олександр Іванович перед вихідними, сказав, що приїде не з порожніми руками, а з діючою кінокамерою, аби подивувати кадрового телевізійника незвичною короткометражною стрічкою власного виробництва...

Та зустріч відбулася липневою сонячної пори, тому замість екрана на затягнуті штори я прикріпив біле просторадо, з кімнатних стільців спорудив двометрову стійку для кінопроектора і заходився допомагати Олександрові кріпити на пристосованому підлімві узькоплічковий кінопроектор. “Вам, телевізійникам, не збагнути усієї магії чорно-білого кінодійства. Тому насолоджуйся, друже, роботою професійного кіномеханіка збоку”, — сказав мені гість доброзичливо, а сам, вправно маніпулюючи пальцями рук, взявся налаштувати застарілу механіку камери до трансляції...

“Звичні для мене справи — кінозйомка і кінопоказ”, — додав, зізнаючись, що професійний досвід набув ще в Казахстані, де понад два роки працював кіномеханіком текельського селищного клубу. І справді, через кілька хвилин точних маніпуляцій спритних рук, на домашньому екрані замиготіли світлячки лаврських споруд, а згодом з'явилася на галівні постать скіфського воїна в сяючому бойовому обладунку. Спершу пішим, потім — на коні зі

списом у лівій руці, луком на плечі і мечем акінаком у піхвах. Правою ж рукою воїн-актор повідком стримував коня. Спина і плечі вершника були надійно захищені овальним щитом, схожим на широкі пружні крила сови. Завершував вершник показову “бойову” кіновідею коротким невіразним гарцюванням... (Через чотири роки Олександр зміг вдруге поставити сцену зі скіфом на коні, але вже в німецькому Шлезвігу, де перебував як реставратор золоті скіфської Пекторалі). На останніх кадрах гамірну плівку “зажувало”, і тоді кіномеханік доповнив сюжет власною розповіддю про розгадку причини кріплення на спині вершника незвичного щита. “В усій цій затії, – з усмішкою признавався майстер, – орієнтиром і ключем до пошуку істини стали руки. Не мої, а воїна-лучника”. І, вимкнувши нарешті мотор камери та солодко пихкаючи “Примом”, він пожавлено взявся преповідати історію відкриття...

“Ну хіба ж у змозі вершник тримати двома руками одночасно вуздечку коня, лук, спис і щит? У бою і на скаку?! Отож, у руках скіфа я й знайшов ключ до розгадки місяця кріплення щита вершника. А далі знайшов підтвердження своїй версії в готівій конструкції справжнього щита та в її підтримці уславленими археологами Євгеном Черненком і Борисом Мозолевським...” Ще більше захопившись, реставратор розповів, що став чи не єдиним українцем, якому випала нагода тримати в руках золотий гребінь з кургану Солоха, коли академік і директор Ермітажу Піотровський провів його до золотої “комори” музею. Тоді ж, на прикладі унікального візантійського гребеня (провісника майбутньої історичної знахідки Борисом Мозолевським золотого скіфського намиста), він швидко переконав авторитетне світило внести зміни в музейне тлумачення щодо незвичного нахилу щита вершника під час легендарного бою... “Головне, – повчав мене, телевізійника, кіномеханік, – у всякій практичній справі навчитися вміло керувати руками. Наповнювати їх енергією, легкістю та життєдайним творчим вогником... Це, повір мені, не завжди просто зробити, однак на перспективу – далекоглядно”. Уже прощаючись з митцем, я вперше по-іншому подивився на його довгопали руки, наснажені навичками муляра і шофера, кіномеханіка і маляра, художника і торева-та...

Вогонь

Животною здатністю вогню Олександр Мінжулін посправжньому захопився, а відтак і наснажився відразу, як приступив до своєї першої на посаді реставратора відповідальної роботи – відновлення ікони “Неопалима купина”... Це була весна 1982 року, у біло-кам’яній будівлі Печерської Лаври, на робочому столі майстра лежала ікона, датована 1895-м роком, а поруч – кілька описів до неї: біблейське тлумачення її походження, існуючі варіанти подібних стародавніх ікон, а також зміст завдання і лаконічна анотація від Миколаївського художнього музею щодо причин появи ікони у фондах музею...

Досі реальний вогонь уособ-

лювався майстром, як і кожним із нас, з джерелом світла, тепловою енергією та здатністю спалювати все і вся на своєму пекельному вбивчому шляху. Однак навмисно шукати вагомий докази природи вогню як прояву божественного явища і сліпо вірити вибірковій чудодійності полум’я йому ще не доводилося... А тут перед ним ікона з неопалимою вогнем пресвятою Дівою Марією у куші такого ж недосяжного для вогню терновника? Упродовж усіх днів, коли реставратор дбайливо відновлював ікону, він постійно прагнув знайти хоча б найменші докази будь-якого реального існування безпечного вогню. Врешті-решт зрозумів, що лише роздумами годі вдовольнити свій прагматичний інтерес. Навіть тоді, коли у знайденій на Дарниці куші брався за молот і кував залізо для пластин майбутнього скіфського обладунку, він і близько не підступався до розгадки секретів вогню, до характеру видовишно-племениючого в розпеченому череві багаття. І лише з появою у 1987 році в реставраційному центрі київської археологічної зна-

Вершник на коні зі зброєю в бойовому обладунку

хідки у вигляді жіночих прикрас княжої доби його професійний інтерес отримав нарешті нагоду з головою поринути в “гарячу” тему, у природу залежності якості ювелірних прикрас від прихованих властивостей вогню...

Посвячений ще зі шкільних років мудрим класним вчителем у таїнство хімічних сполук, він одразу вирішив покластися на існуючі теорії взаємодії повітря, кислот і вогню з коштовними та кольоровими металами. Для ретельного очищення і відновлення жіночих прикрас із зерну досі йому вистачало набутих навичок. Однак для задуманої натурної реконструкції знайдених сережок і квадриг існуючих рекомендацій виявилось недостатньо. Поринув тоді охоче у трактати Геродота і Плінія, у вичерпні дослідження теорії металознавства, але надійних способів кріплення і паяння зерні, скані та емалі “неопалимим” вогнем так і не знаходив.

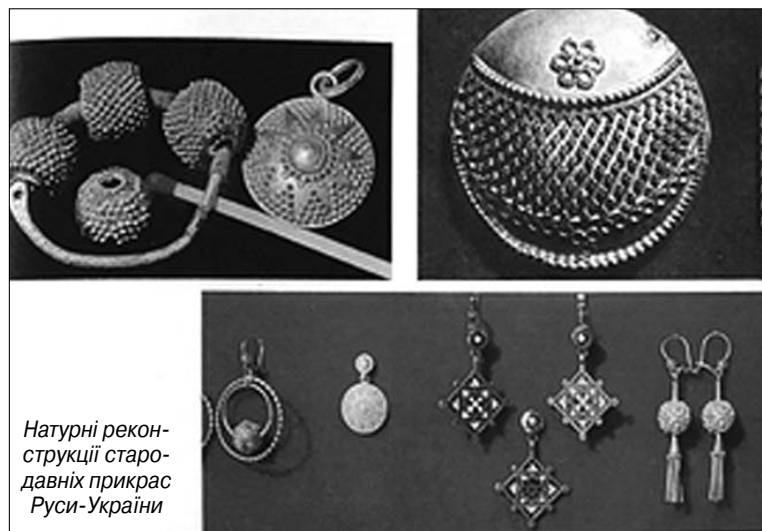
Тижнями, без перебільшення, безвихідно експериментував у Лаврі з прикрасами і вогнем, засиджувався над проблемою ще й ночами вдома, однак з тим же невтішим результатом. Тоді й вирішив торувати дослідницьку стежку до успіху з простих рішень. Для цього якось спробував навіть вдатися до перевтілення в образ прадавнього подільського

золотаря, аби відтворити в уяві копітку працю ювеліра в майстерні. Ще й прогулятися залюдненими і гамірними кварталами стародавнього Києва у дні свят, зустрітися з вишуканими міськими панянками, заглянути у цехи крамарів і вуличних складувів... Одним словом, зосередити свою збуджену свідомість так прискіпливо, щоб сповна відчувати пульс давньоруської епохи, грані творчих здобутків і захоплень талановитих предків та непоказний культурний рівень пересічних містян...

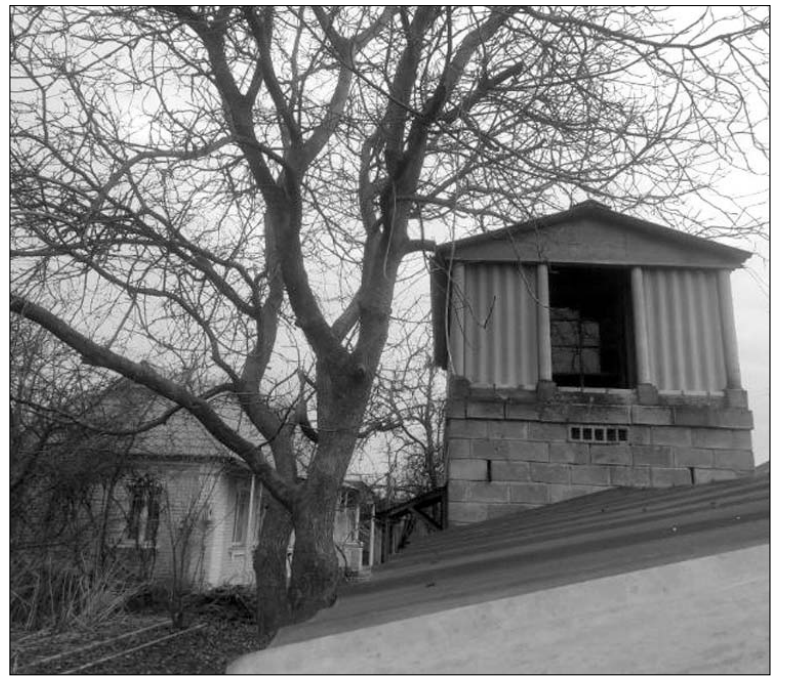
“Першою нахідкою секретів кріплення зерні Саша поділилася зі мною, – спокійно, без апломбу розповіла мені про дива перевтілення покійного чоловіка дружина Тетяна Володимирівна. – Бо ж шукав він ключик до розгадки приборкання вночі, а вже вдень ми разом обговорювали “бачені у вісні” способи паяння зернятка до кільця та поверхні. Він тоді якось незвично відсторонено припустив, що головна проблема у невмінні температурного регулювання вогню та у надійному припої, не традиційному, а з якоюсь простою живильною клейковини. А я у відповідь – що для цього годиться використати насичену свіжою живицею лущину і камідь... З цього й почали: заготовили соснові лусочки, зібрали достатньо лущину і камідь... З цього й почали: заготовили соснові лусочки, зібрали достатньо лущину і камідь, після чого Саша перемайстрував горно на зручну мініатюрну горілку...”

Розглядаючи щоразу в Музеї історичних коштовностей України експозицію з його неперевершеними прикрасами – трибусинні скроневі кільця, лунниці, зірчасті колти, унікальні накладки аварського поясного набору, які представлені лише в кількох музеях світу, – неможливо не захопитися проведеними подружжям експериментами, як і не погодитися з високими оцінками їхніх виробів уже покійної уславленої української мистецтвознавиці Людмили Міляєвої. “Приборкавши чудодійні властивості вогню, – не раз зазначала вона, – Олександр Мінжулін із тисячолітнім запізненням у часі видав на-гора ювелірні прикраси ювелірів епохи Київської Русі”. Так би мовити, відтворив унікальні “неопалимі” коштовні вироби минулого і сучасності, завдяки успішним власним розгадкам та біблейській історії про ікону “Неопалима купина”!

“Потрібної температури паяння Саша досягав шляхом додавання до ледь помітною племениючої лущини необхідну кількість молекул кисню, які рівномірно видобував зі

Натурні реконструкції стародавніх прикрас Русі-України

Недобудований сільський “Олімп”

своїх легенд, – на підтвердження сказаного Тетяна Володимирівна злегка дмухнула на пір’їну, від чого білявка майже не похилилася. – Тонка робота потребувала від нього і використання тонких технік... Навіть механізми застібок до сережок відтворював він не аби-як, а за відомими зразками найдосконаліших у користуванні англійських і французьких ювелірів. У тих застібках крилися і криються як давні європейські раритети, так і особисті секрети нашого українського майстра”.

Спадок

З пліном сорока років професійної діяльності митця як реставратора, художника, науковця і педагога, після набуття ним незаперечного міжнародного авторитету за вагомих внесок у збереження світової історичної спадщини, Олександр Іванович так і не спромігся на організацію виставки власних творів мистецтва. Так би мовити, на творчий звіт про життєву вдачу обдарованого переселенця з Казахстану в Україну, про причини успіхів, невдач і прорахунків, про все, без чого не сформувався б цілеспрямований характер науковця і практикуючого торева, який надійно і доленосно вів його до життєвого Олімпу. До творчої сповіді, на якій би бодай один раз зміг постати перед українською мистецькою спільнотою в усій своїй творчій довершеності. Усім відомо, що бажав він цього, як ніхто інший, широко і завжди. Та найбільш нестерпно – від перших днів 2013 року і до фатального нападу інсульту. Не крився від рідних і колег своєю, напевно, останньою можливістю організувати власну велелюдну імпрезу, якщо не у власному добудованому мистецькому пантеоні, який (вірив) підніметься над са-

дами мальовничої Расаваки, то хоч деінде у Києві, аби лиш були умови, щоб запросити на побачення колег і учнів, студентську молодь і цеховиків та засвідчити своїй приязнь і любові кожному з них. Всім, хто пліч-о-пліч йшов з ним усі ці роки без лукавства і облуди...

Кажуть, мрії збуваються навіть тоді, коли мрійники з різних причин після свого земного упокоєння уже не спроможні бути свідками їхнього втілення. Це, напевно, тому, що про їхні заповітні бажання є кому подбати, є кому гідно завершити найважливішу справу усього життя мрійника. Тож останньому нездійсненному бажанню Олександра Івановича зобов’язані підставити свої надійні плечі, звісно, його діти. Серед них – його рятівники і найближча по життю людина донька Юлія. Ось шойно повернеться волонтерка неушкодженою з кривавої, але переможної для України війни з російським агресором. Відпочине, переведе дух та й порине з головою в організацію виставки після добудови батьківського мистецького храму. Не здужає за кілька років, то неодмінно впорається упродовж поточного десятиліття...

Якщо ж їй не вистачить власних можливостей і не знайде зацікавленості та підтримки в закладів культури, у колег Олександра Івановича по Академії, у його учнів, загалом у мистецькій спільноті, а то й у можновладців, цінителів вишуканого антикваріату, тоді вже спробує скористатися віртуальними можливостями сучасних комп’ютерних технологій, аби взяти необхідні свідчення в музеїв і заповідників, установ і готелів, клубів і приватних колекціонерів, щоб належно представити творця і власника виставлених на показ в їхніх оздоблених приміщеннях його твори, які у різні роки були придбані для тимчасових виставкових потреб. А найбільше – щоб якомога повніше репрезентувати Україні неординарну творчу спадщину і, на жаль, не виправданий спад інтересу мистецької спільноти до Олександра Івановича Мінжуліна, вченого і педагога, реставратора і ювеліра, художника і експерта, нарешті безвідмовного благодійника, якому і на тому світі не однаково, чи залишиться поміж нас гідна і нетлінна про нього пам’ять...

...Коли і я за караваном,
Піду, згорнувши днів сувій,
Я скіфським золотом курганним
Залишусь в пам’яті твоїй.

Борис Мозолевський

Тарас ШЕВЧЕНКО: “І світ Божий як Великдень...”

П’ять історичних мініатюр про Великдень у житті та творчості Кобзаря

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“На Великдень на соломі...”

У поетичній творчості Тараса Шевченка лексема “Великдень” зустрічається лише тричі... Але як же яскраво й душевно, несподівано й сильно! Найперше у вірші “На вічну пам’ять Котляревському” (листопад-грудень 1838 року):

*Чи сирота, що до світа
Встає працювати,
Опиниться, послухає,
Мов батько та мати
Розпитують, розмовляють, —
Серце б’ється, любо...
І світ Божий як Великдень,
І люди як люди!*

Тема сироти зринає і в іншій іпостасі — сам поет відчуває, що без України він “одинокий / Сирота на світі, в чужому краю”, а “Сироту усюди люде осміють”. Зверніть увагу на завершальні рядки поезії “На вічну пам’ять Котляревському”:

*Праведная душе, прийми мою мову
Не мудру, та щир, прийми, привітай.
Не кинь сиротою, як кинув діброви...*

Здається, що мотив сирітства відводить нас од основної теми вбік... Але через більш як десять років Шевченко пише у 1849 році на засланні, коли знаходився в Раїмі у складі Аральської описової експедиції, вірш “На Великдень на соломі...”, котрий, з огляду на вживання слова в назві, необхідно навести повністю:

*На Великдень на соломі
Против сонця діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
Злиштвою пошили
Сорочечку. А тій стьожку,
Тій стрічку купили.
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шканою,
Кому свитку. Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
— Мені мати купувала.
— Мені батько справив.
— А мені хрещена мати
Листву вишивала.
— А я в попа обідала. —
Сирітка сказала.*

Відома шевченкознавиця Валерія Смілянська тонким, абсолютним слухом уловила: “Інтонація в останньому реченні різко спадає, як “амін”! Коментар розповіді цілковито відсутній, — читачеві слід самому зробити висновок із зображеного і віднайти причину свого важкого суму”. Сподіваюся, кожний українець нині й прісно розділить гострий Шевченків сум за сиротами, який пронизує його вірш і всю поетичну лірику своєрідним автобіографізмом...

Отже, Великдень у Кобзаревих поезіях пов’язаний, і тут іншої ради немає, із сирітством¹, як у край важливої риси образу його ліричного героя, котра, за точним означенням тієї ж Смілянської, “набула ваги позитивного етичного канону Шевченка”. Певно, Великдень уособлює той осердечений, щасливий, радісний, справді Божий

світ, який прихистить будь яке сирітство...

В академічному виданні Повного зібрання творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах вірш “На Великдень на соломі...” (Т. 2) датується орієнтовно січнем — квітнем 1849 року, і це формально правильно, бо саме в цей час поет знаходився в Раїмі. Проте, вільний у цій статті від академічних канонів, дозволю собі суттєво зсувати датування. Того року Великдень випав на 3 квітня (тут і далі — за старим стилем) й, на мою думку, Шевченко написав поезію напередодні або безпосередньо в день Свята чи невдовзі після нього, в Світлий тиждень, тобто в квітні 1849 року.

Між іншим, якщо вам захочеться розібратися з назвою твору, сиріч, а чому саме на соломі гралися діти, то зверніться до Шевченкової повісті “Княгиня” (1853), на початку якої автор оповідає про своє гірке навчання восьмирічним у сільського дяка Совгиря, котрий і його “годував березовою кашою”, тобто різками. Бувало вийде малий Тарас із школи на вулицю, подивиться в яр, а там його шасливі ровесники “траються собі на соломі коло клуні і не знають, що є на світі і дяк, і школа”. Та, махнувши рукою, дає драла в яр “до шаслиців на світлу, теплу соломі”...

“Це було якраз на Великодніх святках у Яготині”

У квітні 1845 року Тарас Шевченко дорогою до Києва побував у Яготині, зокрема 17 квітня намалював тут селянське подвір’я. В описі мистецької колекції Шевченка, зробленій після його смерті українським художником і приятелем поета, який супроводжував його домовину з Петербурга в Україну, Григорієм Честахівським, цей твір значиться серед малюнків сепією на папері під назвою “Сільський вид в Україні” і доповнений записом цікавої історії, пов’язаної з ним, із вуст Шевченка, що зафіксовано так: “Це слова Кобзареві, сказані художнику Академії Г. Честахівському у 1859 році”.

Звісно, запис по пам’яті не передає Шевченкову розповідь у буквальному вигляді, про що свідчать деякі не властиві поетові слова та мовні звороти в тексті, проте наводжу записане Честахівським слово в слово:

— Сиджу я, рису. Думав, що так якась скотина вештається, або свиня, або бузівок². Аж чую, щось позаду мене шамотить³, та все ближче підходить. Я розслухав, що це людська похідь. І промовило: “Простіть мене, будьте ласка, прошу вас від широкого серця, випийте чарочку”. Я оглянувся і бачу: стоїть з пляшечкою, і налило чарочку горілки, й частує мене. Та, видно, таке шире та добряче. И само вже, видно, під чарочкою. Я випив, подякував. А воно⁴ дістає з кишені паски: “Ось, будьте ласка, заїжте святим хлібом”. Та налило й другу. Я випив і другу. А воно давай благать мене до себе на обід. А тут вийшла з хати й жіночка в намітці⁵ й тож благає на обід. Я пішов, а люди побачили та й посходились у хату чоловік з десяток. Я сів на покуті з чесним людом та й обідав⁶. А потім мені поназносили і крашанок, і пасок, і всякої всячини. І кожне благає: “Будьте ласка, візьміть від мене”. А те собі, а те собі, і так, як у Божім раї. Пообідав я весело між тим чистим та щирим серцем простим нашим людом на третій день празника...

Відразу зауважу, що у 1845 році Великдень випав на 15 квітня, і це повністю підтверджує свідчення Шевченка про зустріч із селянами “на третій день празника”, тобто 17 квітня, коли, як ми вже знаємо, він намалював селянське подвір’я...

Щодо словесної точності передачі Шевченкової розповіді, то тут є за-

стереження. Скажімо, в Словнику мови Шевченка відсутні слова, вжиті Честахівським: бузівок, людиці, намітка, похідь, шамотить... Немає й улюблених слів Григорія Миколайовича — добряча, добряче, а є — добряга, добряги... І т. д. і т. п. Отже не може бути й мови про буквальною точність...

І все-таки, все-таки... Це жодним чином не перекреслює доконаного факту теплої зустрічі Шевченка з яготинськими селянами невдовзі після Великодня і його розповіді про неї майже через півтора десятиліття Честахівському, котрий передав у своєму записі найголовніше, а саме: Шевченкову ширю радість од спілкування з улюбленими земляками, від наповненості самовідчуттям, “як у Божім раї”... До речі, перегляньте вже процитовані мною рядки з поезії “На вічну пам’ять Котляревському”... І люди, як люди! І серце билось у Тараса Григоровича любо... Не забуймо, що через вісім місяців Шевченко написав свій віковичний Заповіт, в якому звертався й до тих, які сиділи з ним за Великоднім столом, і до всіх таких, як вони... Яких таких? Упевнений, що відповідь Честахівський зафіксував достеменно — чистих і ширих серцем простих українських людей... Це про них поет просив у своїй “Молитві” менше, ніж за рік до своєї смерті:

*А чистих серцем? Коло їх
Постави ангели свої
І чистоту їх соблюди...*

“Христос воскрес! Воістинно воскрес!”

Хвилюючи, зворушливі, дорогоцінні доторки Тараса Шевченка до Великодня в період заслання збереглися в епістолярній спадщині⁷. Скажімо, його приятель Андрій Лизогуб, який захоплювався Шевченковою поезією, писав у листі від 7 квітня 1848 року з Одеси в Орську фортецю:

“Христос воскрес! Сим почну писульку мою до Вас, коханий друже; да і що матиму лучшого, як привітати друга цілованим святим: Христос воскрес! Наші діди добре вгадали, що з сим празником поздравляють; сей найбільший празник християнам, не даром казано: великдень... Посилаю вам писанку, трохи паперу бристолюського, малюю на здоров’є та мене згадають...”

Того року Великдень випав на 11 квітня, а Шевченко, хоча й відповідав аж

9 травня, починав свій лист із “Воістинно воскрес!” І далі:

“Спасибі тобі, щирий мій друже, і за папір, і за лист твій, ще кращий паперу. Папір мені тепер дуже став у пригоді, а лист ще дужче! і тим самим, що мені тепер треба було молитви і широкого дружнього слова, а воно якраз і трапилось... Спасибі тобі ще раз за писанку; дійшла вона до мене цілісінька, і в той самий день прийшло мені розрішення малювати, а на другий день приказаніє у поход виступать. беру з собою усю твою малярську справу...”

Йшлося про те, що політичного заслання Тараса Шевченка було введено художником до складу Аральської описової експедиції. Зверніть увагу, наскільки Великодній лист од Лизогуба підняв настрої Шевченка: “Я тепер веселий йду на оте нікчемне море Аральське. Не знаю, чи вернуся тільки!.. А іду, ей-богу, веселий”.

У першій половині 1850-х років привітанням “Христос воскрес!” Шевченко починав листи до Якова Кухаренка, Осипа Бодяньського, Андрія Козачковського... Характерно, що й написання чорнового автографа листа заслання до конферент-секретаря Академії мистецтв Василя Григоровича, який відіграв важливу роль у звільненні Шевченка з кріпацтва й допомагав йому під час навчання в академії, випало на Великодні дні 1855 року:

“Христос воскрес, незабутній мій благодійник. Ось уже дев’ятий раз я зустрічаю це світле урочисте свято далеко від усіх милых моему сердцю, в киргизькій пустині, в одиночті і в найжалогіднішому, безрадичному становищі...”

Шевченко просив Василя Григоровича і через нього графа Федора Толстого допомогти йому “у вкрай гіршому моему становищі...” Хоча не відомо, чи був цей лист переписаний поетом і надісланий, доконаним фактом є Шевченкове листовне звернення за допомогою 12 квітня 1855 року до віце-президента петербурзької Академії мистецтв Федора Толстого, яке близько до серця прийняла його дружина Анастасія Толстая, вона й розпочала з засланням листування, подавши реальну людську надію на визволення. У листі-відповіді до неї від 22 квітня 1856 року Тарас Шевченко писав:

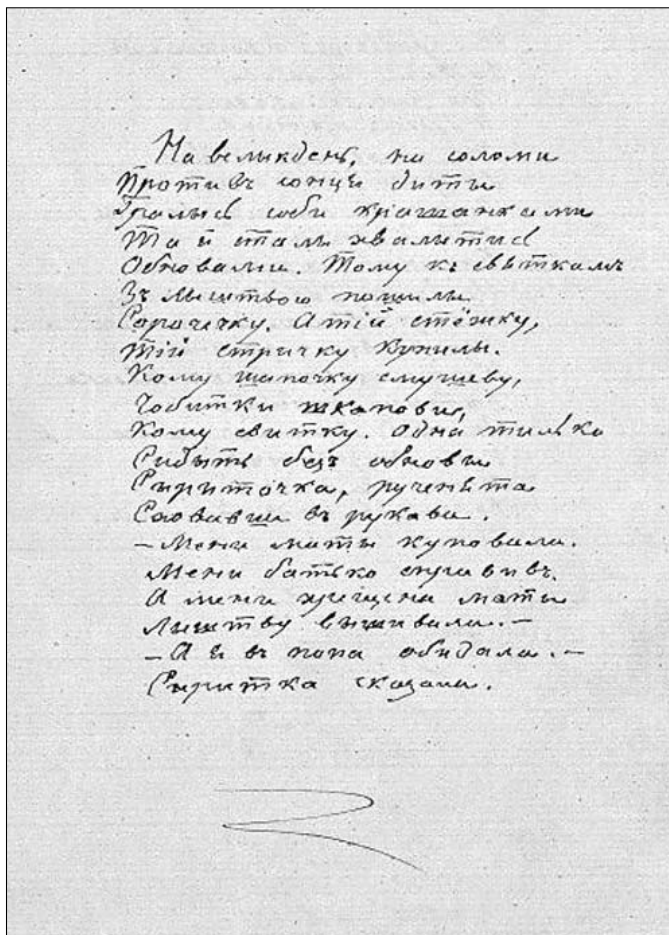
“Христос воскрес! Благородний лист ваш від 20 лютого одержано мною 15 квітня і одержано так вчасно, як я ще ніколи не одержував (в день світлого Христова Воскресіння) такого широкого сердечного листа і в такий день... Як у Бога милосердного, так я вірую у ваше милосердя, і в ім’я цієї світлої віри подайте від себе прохання про мене її високості, нашому августійшому президенту”.

Йшлося про президента Академії мистецтв велику княгиню Марію Миколаївну, перед якою й порушив офіційне клопотання Федір Толстой...

І справді, від Великодня 1856 року засланець Тарас Шевченко міг вести довгий, тяжкий, виснажливий відлік часу до щасливої письмової звістки про звільнення, що прийшла 21 липня 1857 року, тобто через п’ятнадцять місяців. А поки добрався до Петербурга й подякував своїм визволителям на шостий день Пасхальної седмиці 1858 року, пройшло ще вісім місяців... Утім про це ще згадаємо далі...

“Урочного часу для розговин не встановлено”

Близько півночі 22 березня 1858 року Тарас Григорович, який дорогою з заслання в Пе-

Автограф вірша Т. Шевченка “На Великдень на соломі...”

тербург гостював у дорогого друга Михайла Шепкіна, відправився в Кремль на Великодню службу. Повернувся звідти о 3-й годині ночі й того ж дня записав у Щоденнику щодо, за його словами, “візантійсько-старовірського торжества”: “Світла мало, дзвону багато, хресний хід, ніби в’яземський пряник⁸, рухається в натовпі. Відсутність найменшої гармонії й натяку на прекрасне. І допоки триватиме ця японська комедія?”

Очевидно, що маємо справу з емоційною реакцією глибоко віруючої людини, роздратованої фарисейством релігійного обряду. “Усяке фарисейство було Шевченкові огидне, а фарисейство релігійне – особливо” (Іван Дзюба). Враження таке, що Шевченко сприйняв Великодню відправу не як релігійне торжество, а, скоріше, як ритуально-соціальний фарс (“японську комедію”).

Кремлівське “візантійство”, яким Шевченко назвав ідеологію та богослужіння офіційної російської православної церкви, асоціюється з помпезним виходом “високого, сердитого” царя й “цариці-небоги” в комедії “Сон”:

*За богами – панства, панства
В сребрі та златі,
Мов кабани годовані,
Пикати, пузати!..*

Немає сумніву, що в поета Бог небесний не перетинається з російськими “богами” земними “в сребрі та златі”. Навпаки, на останніх чекає дорога “до суду Божого страшного!”. Недавні царський заслонець не побачив і не відчув у пишній “візантійсько-старовірській” службі справжнього Бога, того Бога, в якого глибоко вірив.

Іще Степан Смаль-Стоцький (1859–1938) писав: “Не з правдивим Богом веде він війну, не проти Христа підіймає Шевченко бунт, а проти сфальшованого, лицемірного християнства, що сталося по-сміховищем науки Христової, проти урядової російської церкви... проти візантійства, проти “візантійського Саваофа”...” На думку Юрія Шевельова (1908–2002), поетів Бог “явно протиставився канонічному церковному Богові, з яким він не має нічого спільного і якого Шевченко називає візантійським Саваофом, якого вважає частиною механіки космічного тоталітаризму, втіленого, між іншим, в Російській імперії та офіційній Церкві...”. Пам’ятатимемо також, що на ставлення поета до православ’я впливало глибоке розуміння ним тієї злочинної ролі, яку відводив церкві царизм у своїй політиці русифікації України та інших народів: “Головний вузол московської старої внутрішньої політики – православ’я”. Суспільний лад у російській імперії Шевченко вважав спотворенням моральних заповідей Ісуса, а православ’я в імперсько-російському варіанті – перекрученням Христового вчення, говорячи словами забутого Івана Дзюби, “цинічним низведенням Бога до ролі стратегічного покровителя російського деспотизму”. Найогидніше це виявилось під час повномасштабно-мерзенної війни Росії проти України.

На Великдень 23 березня 1858 року Шевченко прокинувся о дев’ятій ранку. “Христос Воскрес!” – так починався запис у Щоденнику. А далі йшли іронічні рядки: “У сімействі Михайла Семеновича урочистого обряду й урочного часу для розговин не встановлено. Як кому хочеться. Республіка. Гірше, анархія! Ще гірше, коштунство! Відмовитися від віками освяченого звичаю обжиратися й обпиватися зі сходом сонця. Це просто наруга над святинею!”

Не варто трактувати цей запис, як це робилося у радянські часи, в тому сенсі, що нібито таким чином поет “виставив цей безглуздий звичай”. А ще дивніше читати наївне твердження нинішньої дослідниці, що, мовляв, Шевченків запис свідчить про “несхвальні оцінки його [М. С. Шепкіна]

вчинків, поведінки, організації побуту, які неспівмірні зі світоглядом самого Кобзаря”. Насправді, наймовірніше, просто дався взнаки добрий гумор Тараса Григоровича. “Йому дуже приємно, що у Шепкінних немає й сліду ханжества, лицемірства”, – так абсолютно спокійно виснувано ще в “Біографії” Шевченка 1984 року.

Того дня Шевченко зафіксував у Щоденнику: “О 10-й годині ранку прийшов до Михайла Семеновича зі святковим поклоном актор Самарін...” Іван Васильович Самарін (1817–1885) – син кріпака, талановитий артист, як і його вчитель Михайло Шепкін, мусив на перших порах самостійно прокладати собі дорогу в мистецтві, втім за підтримки Шепкіна отримав першу роль і до кінця життя працював на театральній сцені...

Про Великодній день і вечір у Щоденнику нічого не сказано. Напевне, що після ранкового приходу Івана Самаріна вся сім’я з гостями сіли за стіл – інакше просто не могло бути, бо розговиння було немилучим. Усі скуштували паску, крашанки, чаювали, випили шампанського...

Можу стверджувати, що того дня Тарас Григорович неминує згадав і про те, як 17

того, зледенінні, в тому числі соціальному, самої душі Репніної щодо Шевченка. Бо справді глибокі, душевні, співчутливі стосунки не залежать від зовнішнього вигляду та стану здоров’я приятеля чи друга...

*...сном лукавим розійшлося,
Слізьми-водою розлилося
Колитиєс святеє диво!*

У згаданому листі до Лазаревського княжна винувала себе в тому, що “не переписувалася з Шевченком, коли він був у Петербурзі”...

Мені вдалося вивчити в архіві листи Варвари Репніної до Шевченкового біографа Михайла Чалого, написані в 1881–1883 роках, в яких вона ніби відмовляла свої гріхи перед Шевченком. Мабуть, княжна вповні усвідомила, що в її довгому житті не було нічого кращого, світлішого та яскравішого, ніж зустріч із геніальним Шевченком, і відчувала провинув перед ним...

“Ми не думали, що ніколи вже не зустрінемо світлого Великодня разом”

Останній Великдень за життя Тараса Шевченка випав на 3 квітня 1860 року. Він зустрів його в сім’ї уже згаданих друзів –

скульптора, медальєра і живописця Федора Толстого, та його дружини, графині Анастасії Толстої. Вони обоє по-справжньому клопоталися не лише про звільнення поета з заслання, а й про дозвіл на проживання йому в Петербурзі та вирішення питання про надання Шевченкові квартири-майстерні в приміщенні Академії мистецтв, де він поселився на початку червня 1858 року. Глибоку влячність і ширю повагу до Толстих увічнено в Щоденнику Шевченка неодноразово, зокрема графиню він називає “святою заступницею”. Донька Толстих, юна Катерина Юнге, котра п’ятнадцятирічною познайомилася з Шевченком, як і її мати, в момент його першої появи в сім’ї наступного дня після повернення в Петербург – 28 березня 1858 року – згадувала: “Із завмиранням серця чекали. Пролунав дзвінок, увійшов він, з довгою бородою, з добродушною усмішкою, з очима, повними любові і сліз. “Серденьки мої, друзі мої, рідні мої!” Уже й не знаю, що тут було: всі цілувалися, всі плакали, всі разом говорили...”

Можна було б подумати, що Катерина Федорівна з часом напевне перебільшила взаємний вибух щирих і дружніх почуттів, адже спогади було опубліковано через десять років, але сам Тарас Григорович занотував у Щоденнику того ж дня – 28 березня: “Сердечніше й радісніше не зустрічав мене ніхто і я нікого, як зустрілися ми з моєю святою заступницею і з графом Федором Петровичем. Ця зустріч була задужевищою від усякої родинної зустрічі...”

Тож не сумнівайтесь: той Великодній день і вечір став для Шевченка теплим і світлим, поготів поряд із ним був приятель з 1846 року Микола Костомаров – один із фундаторів Кирило-Мефодіївського братства, творець його програмного документа “Закону Божого” (“Книги буття українського народу”). Вони обидва були арештовані навесні 1847 року й утримувалися в Петербурзі в казематі Третього відділу. Трапилося так, що з вікна своєї камери Шевченко побачив змучену матір Костомарова, котра йшла на побачення з сином, і тоді, 19 травня, народився пронизливий вірш “Н. Костомарову”, що увійшов до циклу “В казематі”:

*Дивлюсь – твоя, мій брате, мати,
Чорніше чорної землі,
Іде, з хреста наче знята...*

*Молюся! Господи, молюсь!
Хвалить тебе не перестану!*

*Що я ні з ким не поділю
Мою тюрму, мої кайдани!*

Автограф цього вірша Тарас Григорович подарував Тетяні Костомаровій, віддавши її вдома в Саратові по дорозі з заслання.

Завдяки цьому подаруванню, коли він уперше зустрівся з Шевченком у 1858 році через більш як десять років розлуки, той не впізнав його й, оглядаючи з голови до ніг, знизував плечима і рішуче заявив, що не може здогадатися, кого перед собою бачить. А коли Костомаров назвався, Тарас Григорович кинувся йому на шию і довго плакав... З того часу вони зустрічалися з різною періодичністю в Петербурзі, зокрема й у сім’ї Толстих, у тому числі на попередній Великодні 12 квітня 1859 року. Тоді, на світлій Седмиці 16 квітня, Шевченко подав до Ради Академії мистецтв дві свої гравюри на здобуття звання академіка...

Катерина Юнге згадувала про Пасху 3 квітня 1860 року: “За чашкою кави Тарас Григорович з Костомаровим почали одну з тих палких суперечок, де висловлювалися різні погляди цих двох людей на деякі питання, але в самому запалі суперечок, в нападках одного, в лагідних кпинах другого, прозирали їхня взаємна довіра і дружба”.

У межах цієї статті немає найменшої можливості розглянути розбіжності між двома великими українцями, тому задовольнимся розумною спостережливостю Катерини Юнге, виявленою в тому Великодні. Зауважу лише, що Шевченко високо цінував історичні праці Костомарова, а той найперший оголосив про Кобзаря – “це цілий народ, який говорить вустами свого поета”...

На завершення наведу підсумовуючі рядки стислих, утім інформативно важливих спогадів Юнге: “Розмова затяглася так довго, що зайнявся світанок, і всі ми пішли дивитися схід сонця. Шевченко любив набережну, сфінксів перед академією і краєвид, який відкривається з майданчика перед біржею. Туди й попрямували ми, весело розмовляючи і не думаючи, що ніколи вже не зустрінемо світлого свята разом”...

Нагадаю й про те, що не привертало увагу, а саме: виявляється, що початок роботи з перевезення праху Тараса Шевченка з Петербурга в Україну було тісно пов’язано в часі з Великоднем і Світлою седмицею 1861 року, коли Воскресіння Христове відзначалося 23 квітня. Так от, художник, Шевченків приятель і шанувальник Григорій Честахівський, який уже знав, що буде супроводжувати домовину, напередодні Великодня, в Страсну суботу 22 квітня, змалював могилу Кобзаря на Смоленському кладовищі, а в Світлу середу – 26 квітня – домовину з прахом Тараса Шевченка було викопано з землі й перекладено в іншу, свинцеву труну...

Того дня розпочалася дальня дорога Кобзаря в Україну у супроводі Григорія Честахівського й Олександра Лазаревського, яка завершилася в Каневі 10 (22) травня 1861 року...

Щодо третього вже побіжного вживання терміна, то його зустрічаємо в “Гайдамаках”, де йдеться про те, що за попами з кропилами “коргови несли, / Як на Великодні над пасками”.

¹ Бузимок, назимок – однорічне теля.
² Шамотіти – говорити, шепотіти невірно, нерозбірливо, шамкаючи.
³ У поезіях Шевченка зустрічаємо: “Воно сиротина”; “Воно тойді було дитина...”; “А воно убоге, / Молодее, сивоусе...” та ін.

⁴ Покривало з тонкого серпанку, яким зав’язують поверх очіпка голову заміжні жінки.

⁵ У поемі “Сова” (1844) читаємо: “В хаті, як у Раї! / А я сижу на покуті, / Тільки поглядаю”.

⁶ Див.: Епістолярій Тараса Шевченка : у двох книгах / упорядкування С. А. Гальченка, Г. В. Карпінчук; науковий редактор О. В. Боронь. Харків : Фоліо, 2020.

⁷ Цей вислів про пряник із міста В’язьми, від якого в роті залишається відчуття терпкості, стягування, в’язкості, увійшов навіть у лінгвостолопедичний словник, а Тарас Григорович єдиний ужив його як образну та вражаючу метафору.

Т. Шевченко. Автопортрет зі свічкою. 1860

березня у Страсний понеділок “відвідав давно небаченого друга мого, княжну Варвару Миколаївну Репніну”. Рівно десять років тому, 19 березня 1848 року, незадовго до Великодня, вона написала йому в Орську фортецю: “Прошу Бога, щоб Він привів мене побачити Вас ще в цьому житті...”

Бог їм дав можливість зустрітися. Та зустріч вийшла холодною.

*Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло.*

З боку Репніної – жодного милосердного поруху... Завтра, 24 березня, у Світлий понеділок поет, ще сподіваючись на чудо, наполяє перед Шепкіним на спільному візиті до Репніної – свято все-таки велике. Втім, вона зустріне їх сухо й непривітно, з Варварою Миколаївною в Москві Шевченко розійшовся боляче вражений і незаслужено ображений. Поготів, їхні стосунки й листування не поновилися. Лише чверть століття по тому в листі до Федора Лазаревського княжна Репніна зізналася: “Після повернення з заслання я його [Шевченка] бачила двічі, і він справив на мене сумне враження...”

Страшне десятирічне заслання, під час якого на перших порах Репніна навіть намагалася допомогти Шевченкові, урешті-решт виявилось неподоланною безоднею, що роз’єднала їх назавжди. Річ не в тому, що поет був хворим і виснаженим, а княжна – вже немолодою жінкою (не про їхнє ж весілля йшлося!), а в охолодженні, більше

Костянтин СУШКО

“Хіба вірші брешуть?”

Більше 20 років збирав я матеріал про справжніх поетів і таких же графоманів. Починав оформляти його як есей, а розрослося до повісті ледь не в триста сторінок. Близько 200 авторів опинилося в “розборках” (майже 260 віршів процитовано, а більше 50 наведено повністю). А починалося з Пісні...

Що далі, то все більшою повагою, пошаною я проймався до слів. Дивним видавалося мені це... Явище? Я не знав іще, як його назвати. Дивовижне воно. Набір звуків, а тебе розуміють. Тим набором, приказуючи, можна плакати і сміятись... Надто — хвалити, лякати, дражнити, розказувати казки. А ще — співати! Од співу я взагалі був у захваті.

У нас співали всі. Не тільки сестрички, а й тато з мамою. Надто, коли приходили гості. Ото як заведуть...

*Розпряга-а-айте, хлюп-опці, ко-о-оней,
Та ляга-а-айте спю-очива-а-ать.
А я піду в саа-ад зе-еле-е-еній,
В сад крини-и-иченьку ко-опа-а-ать!*

Дзвінко, бадьоро, розлого... Та ще, як потім я став розуміти, в кілька голосів. Я слухав, забувши про все на світі. А іноді ставало якось так зворушливо, і я починав плакати... Ні, не страшно, а якось щемко. Та ще жаль якийсь проймав.

Я сидів сам у сусідній кімнатці, до гостей можна було зайти крізь широкий проріз у стіні без дверей, лишень запинало на шворці. Я не хотів, щоб мене застали в слюзах, та раз мама помітила... Зайшла чогось у мою кімнатку й побачила.

— Що з тобою, синок, захворів? — взяла мене на руки, торкнулася губами лоба й притиснула до грудей. — Що з тобою?

— Нічого, — кажу.
— Тобі погано?
— Ні, харашо.
— А чого ж ти плачеш?
— Н-ни знаю...

Мовив і ледь не розридався. І, щоб стриматись, ткнувся обличчям мамі в плече.

Дивовижне почуття мене охоплювало, дивним був мій плач. Значно-значно пізніше зустріну щось подібне в Докії Гуменної (“Дар Евдотії”):

“Так під це гульбище я й засинаю та крізь сон уже чую співи, і жаль мене проймає, той невідступний жаль, що здавна вже мені знайомий. За чимось плачу. За чим — не знаю. Але нестерпний, ятручий”.

Прочитав і сторопів. Надто — після оцього:

“Мала дитина плаче й ніхто не знає, який вона “дорослий” жаль переживає. Був це жаль зрілої душі в малій дитячій”.

Звідкіль воно? Мабуть, не лишень од ще неясного передчуття всього прикрого, що чекає на мене попереду, а й од передвістя про химерність та невлаштованість світу, уособленому людьми, що відкриється мені не відразу.

Чогось інколи так сприймався хорівий спів саме в хаті і саме в глибокому дитинстві. Підрісши, солодко вслухався в те, що линуло зі стелу. Звідтілі, де він неширокою смужкою обгортав околицю села, відмежовуючи його від поля.

Поверталися з роботи жінки. Великим гуртом, десь із пів сотні людей, як не більше. Їхати б їм і далі на підводах, але за якийсь кілометр від села жінки вставали і далі йшли пішки. І співали...

*Цві-і-іте те-е-ерен, цві-і-іте тере-е-ен,
Та-а-а й цвіт о-о-опода-а-ас.
Хто-о-о з любо-о-ов’ю не-е-е знається-я-а,
То-о-ой го-о-оря не зна-а-ас?*

Теплої пори року так було майже щодня, і коли траплялось, що пісня не лунала — через негоду чи жінки працювали на іншому полі — здавалося, буцімто день минає якось незавершено, неповноцінно.

І — вірте чи ні — я починав співати сам. Не лишень про терен, а й про Місяченька, про хлопця, який “не прийшов, як місяць зійшов”... Удома не було нікого (батьки з роботи ще не поприходили, а сестри зі школи), то я не соромивсь.

Закінчував...

*О-о-ой хме-е-елю-у ж мій, хме-е-елю-ю-у,
Хмелю зе-е-елене-е-енький,
Де ж ти, хме-е-елю, зиму зимува-а-ав,
Що й не ро-о-озвива-а-ався-я-а?”*

Цю пісню я виконував, зайшовши на пригребіщу, мовби на сцену, звідки видно не лишень увесь двір, як на долоні, а проглядається наш верхній город до самих гробків! Та, головне, з пригребіщі чути мій спів було краще.

І мене ж таки чули! Іноді прохопитись тітка Євдокія з дворища, що з боку Дніпра: — Ти вже, як ото з радіа...

Або ж бабуся Соломида, з хати, що відразу за нашою, через вулицю навкоси, у бік магазину.

— Чи ти, Костику, не в артисти засобирався?

Я не замовкав, лишень заплющував очі й продовжував, іще більше напружуючись: *Но-о-очува-а-ав я ні-і-ічку
Но-о-очував я дру-у-узу...*

Удома дізнались про мої сольні виступи, і мама сказала: — Ото, синок, лучче співай...

Я вже тоді здогадувався, чого мене тягло до сліз, коли пісні лунали в нашій хаті, за “банкетним” столом, а ті, що линули з околиці села, сприймав виключно з піднесенням. Пісні з-за столу наче були чимось зумовлені, ніби зумисне підгадані, тоді як над степом, над полем розлітались вони широко, вільно, без принуки, а тільки від щирця.

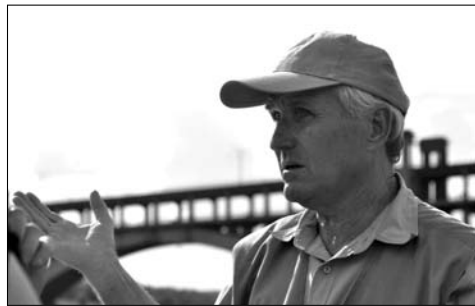
Лунало й таке:
*Вінавата лі я,
Вінавата лі я...
Або:
Шу-у-умел ками-и-иш,
діре-е-евя гнулі-і-ісь...*

Чи:
*Вот кто-то с горочки спустился,
Наверно, милой мой идьот...*

А як “проникливо” линуло селом тихого літнього вечора:

*О-о-ой, ма-а-ароз, маро-оз,
Не маро-о-озь міня-а-а...*

Таке чув на гамірних, як у нас казали, гулянках, з приводу якогось свята, або ж на весіллях. Коли на “гулянках”, то збирались почергово у того або ж ув отого, а як

весілля, то в когось із молодят.

Не любив я ті зборища. Насамперед, через те, що люди здавались мені там усі однаковими. Начебто веселими, тільки веселість та не зачіпала, не веселила. Навпаки, нерідко наганяла досаду. Роздратування. А то й смуток. А як заводили, спершу жінки, а потім підхоплювали чоловіки...

*Каа-а-ккім ти бі-и-иш,
Такі-і-ім ти і аста-а-ался...*

Дратувало все, надто друга фраза: що значить, “такім і астался”? Таким і лишився? У пісні, може, натякалось на приємну усталеність, мені ж учувалося щось відстале, зашкарубле, непутяще... А слова... Вони виводились геть не так, як звичні, як наші. Наші справді виводились, а ці викрикувались. Спів не розливався легко й широко докільям, як від “Місяченька” чи від “терену”, що цвіте, а вирував тут же, над столом, інколи захоплюючи подвір’я... І, як не дивно, всі оті “ямщкі”, “міліє” та “ступніє арлі” добре узгоджувались із гулянками, і з весіллями. Взагалі узгоджувались зі скопиченими людьми. Люди ставали такі, як пісні, а пісні підбирались під людей.

Я не прагнув велелюддя. Бо нічого путнього не чув там і не бачив. Що на гулянках-весіллях, що на бригадах, де гуртувались не тільки конюхи, а й інші колгоспники, що на стихійних “тусовках” біля пристані, в очікуванні трамвая, чи коло магазину. Навіть школа нерідко пригнічувала штучною тишею на уроках і невтримним гамором на перервах, коли галасували й кричали не від надміру високих почуттів, а з дикого захвату. Мовби “вирвалися на свободу”, “зірвалися з цепу”... Над зібранням людей, якою б не була мета, що звела їх до купи, завжди незримо майорів символ стандарту, похмурої однаковості. І — слухняної! Наближаючись до гурту, відчував, що стаю не таким, як є. Що ходою, що жестама, що мімікою, що словами. Навіть думками. Відтак, згодом і вчинками? Як усі, так і я? Інколи навіть не впізнавав себе. Не подобавсь собі. І дуже через те злився!

І хіба оте — через якісь мої особисті ганджі? Звісно, їх у мене вдосталь, але тут вони ні до чого. Хіба невідомо, як по-різному сприймається світ прямим спокійним поглядом і крізь кимось зафарбовані, віддіоптровані, відкриті скельця спеціальних окулярів, та ще й із гурту?

Слово по-справжньому лунає в тиші, у

тиші воно й сприймається, як належить. Так само й пісня.

Ондечки за довгим столом уже заводять:

*Па-а-а дікі-і-ім стія-ам
Забайка-алья-а-а,
Где зола-а-ато ро-о-оют в гара-а-ах.*

Чую, і хочеться бігти світ за очі. Усе було незрозумілим, навіть ворожим: і “дікі степі”, і “золато”, яке “роют” (?), і “бродяга”, “який “паклінаєт судьбу”. Не тулилось воно ні до наших хат, ні до пшеничних гонів, що подекуди підходили до самого села, ні до ласкавого Дніпра, ні до привітного, за будь-якої погоди неба.

Невже співаки того не розуміли? Хіба не відчували?

Лунали і “терен” і “посіяла огірочки”, і “хмелю, мій хмелю”... Останнє навіть по кілька разів, але не сприймалось, як мало б сприйматись. У таких умовах та чи інша наша пісня, даруйте, нагадувала мені корову, ув якої зв’язані вервовкою передні ноги. Або ж красиву собачку з відрубаним хвостом.

Я не сидів за тим столом, де всі. Нам, хлопцям із дівчатками, ставили окремо дві табуретки, навколо — стільці, а на табуретках розкладали все від того, що було на столі, окрім самогону й вина, звісно.

Та я за табуретками не затримувавсь. І з неабияким піднесенням відзначав, що мама з татком теж не засиджувались за довгим столом. Вставали ледь не першими й вирушали додому.

Саме дорогою до нашого двору, за яким за дві-три години вже встиг скучити, якось і спитав я в батька:

— Па, а чого ви співаєте оте, де “бродяга”, “золато” й “вінавата”?

Чого “па”, а не татку? Тому, що в нас так казали. Бо то не від привласненого московитами “папи”, а від Папая — верховного скіфського — нашого! — божества. У нас казали “папко”, отже — “па”.

Тож і спитав. І батько відповів: — Так звикли.
— А чого звикли?
Батько зиркнув на мене. Зітхнув.
— Колись узнаєш...

На той час “радіва” у нас іще не було, тож “Марічка”⁴ запізнювалась. Лиш за два роки почув:

*В’ється наче змійка,
Неспокійна річка,
Тулється близенько
До підніжжя гір...*

Сприймав усе, як рідне. Звісно, “неспокійна річка” — це не наш Дніпро, не кажу чи вже про “гори”, але... Слова були рідні, а вони ніколи не зраджують. І ті, небачені мною і “річка”, й “гори”, дбайливо загорнуті в наші слова, ставали і зрозумілими, й близькими. А згодом — і рідними.

Прифронтове Запоріжжя,
березень-квітень 2023 року

¹ Українська народна пісня.

² Авторі пісні невідомі.

³ Українська народна пісня.

⁴ 1960 р. Автор слів Михайло Ткач, композитор Степан Сабадаш. Популярною пісня стала після виконання Дмитра Гнатюка.

Писанка єднає

І квітня вже вдесьте відбулася традиційна Всесвітня акція “Писанки для України”, започаткована 2014 року в Канаді та США Кеті Шенфелдер-Верреллі.

Особливістю цьогорічної акції, участь у якій взяла рекордна кількість учасників, стала двогодинна онлайн-зустріч з українськими писанкарями, яку модерувала співв організаторка заходу, мисткиня й дослідниця народного мистецтва Марія Рипан із Торонто.

Дружнє спілкування розпочало вітальним словом генеральна директорка Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського Ярослава Ткачук та завідувачка Музею писанкового розпису Оксана Ясінська, яка провела коротку екскурсію. Завдяки онлайн-зв’язку писанкарі з різних куточків світу змогли побачити оновлену музейну експозицію та всіх учасників майстер-класу, які того дня писали писанки під керівництвом наукової співробітниці

музею Ірини Блонської, коломийських писанкарок Світлани Стадник, Ірини Глубіш, Ірини Віровської та Іванки Федорак.

Зворушливою була зустріч з відомим у мистецькому світі Олегом Кірашукком, який з перших днів повномасштабного вторгнення знову змінив писачок на зброю та боронить нашу Батьківщину.

Саме цього дня стало відомо, що ми стали на крок ближче до внесення до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства української писанки та, зокрема, гуцульської, про що повідомив Олександр Буценко — фасилітатор з питань НКС Глобальної мережі ЮНЕСКО, директор акредитованої в ЮНЕСКО недержавної організації “Демократія через культуру”.

Загалом всесвітня акція тривала впродовж дванадцяти годин, еднаючи понад трьохсот писанкарів з різних країн нашої планети, що писали писанки зі спільними думками, молитвами й прагненнями про Перемогу й мир.

Оксана ЯСІНСЬКА, м. Коломия

“Гамлет” — найпристрасніший, найіронічніший з усіх творів геніального Шекспіра. Гра, де все — велике Добро і ще могутніше Зло, де Розум стає Шаленством, а Хоробрість вагається, наче Страх, де Любов здатна на таку самопожертву, що може здаватися гіркішою за Ненависть. Це історія про жорстоку гру за владу, в якій може загинути і злодій, і жертва, і винний, і невинний, але перемогти може лише Добро.

— 24 лютого минулого року, у мій ювілейний день народження, почалася війна, — пригадує Михайло Фіца. — Це було очікувано, але залишилися сподівання, що повномасштабної війни вдасться уникнути. На 23 лютого я взяв квитки до Закарпаття, бо ювілейний день народження не лише у мене, а й у моєї мами. Але наступного дня прийшла біда... Був на Закарпатті з родиною два місяці.

1 березня мав грати “Послання” за творами Тараса Шевченка у Чернівцях, взяв у дорогу костюм. Звісно, цього дня не грав, а зміг зграти виставу лише 10 травня. Потім були виступи з “Посланням” у Білій Церкві, Одесі, Львові, а у вересні — в Києві. Щомісяця грав по одній-дві вистави і лише Шевченка. А в грудні повернувся до “Ревізора” Гоголя.

Творчість рятує митця від усіх бід. Коли в моєму житті сталося горе, то я зміг вижити лише завдяки творчості. Грав тоді до десяти вистав на місяць. Творчість — це те, що мене гріє, близьке мені.

Під час війни обрав саме твори Тараса Шевченка, бо він став актуальним як ніколи. Крайні вистави були для освітян у Сумській обласній філармонії, потім для педагогів у Луцьку, для студентів та учнів у Калуші. Багато

Жорстока гра за владу

Монотеатр “МІФ” на сцені Будинку актора (м. Київ) представив виставу “Гамлет”. Режисер і виконавець — заслужений артист України Михайло Фіца.

хто називає Шевченка пророком. А я кажу, що просто він відверто і чесно писав про те, що було тоді. Нічого, на жаль, не змінилося, тому його слова й стали пророчими. Вже багато століть залишається незмінним код російської нації, яка намагається знищити все навколо себе...

Повернімося до творчості Шекспіра. Вперше я звернувся до неї у 1992 році. Тоді Тетяна Малиновська ставила виставу “Макбет” у Львівському будинку актора, де я грав головну роль. А ще була роль Паріса у трагедії “Ромео і Джульєтта”.

У чому геніальність Шекспіра? Він писав для всіх народів, на всі часи. Те, що закрив у свої творі, завжди перегукується з сьогоденням. Тому що людина не змінюється. Такими самими залишаються її внутрішні риси характеру — любов, ненависть, пристрасть до чогось. Шекспір, з одного боку, наче дуже простий, а з іншого — надзвичайно складний...

Задум поставити “Гамлета” виник давно. Мабуть, кожен актор мріє про таку роль. Хотів зіграти його, коли ще працював у Сімферополі. Настав час — і тема дозріла. Відчуваю, що ця тема близька мені за психофізикою, внутрішнім сприйняттям. Це речі, як я вже згадував, актуальні на всі часи. Люди хочуть владарювати і для досягнення цієї мети йдуть на все. Не влада псує людей, мабуть, такими вони були від

початку, бо справжню людину не зіпсує ніщо.

Для вистави взяв український переклад Олександра Грязнова. Як на мене, він зроблений досить якісно, а мова тут просто лється.

До роботи над постановкою я приступив на початку жовтня. Дружина допомогла скоротити п’єсу, аби зробити з неї моновиставу. “Гамлета” вирішив поставити сам. Допоміг мені Петро Миронов, він теж працює в моножанрі, тому відчуває всі тонкощі. З його допомогою я побачив деякі деталі, які не бачив досі. Однак вся конструкція вистави зроблена мною.

У виставі все реалістично, реквізит мінімальний. Все, що мені потрібно для гри, — стіл, покритий чорним оксамитом, і два стільці. Костюм взяв класичний. Зізнаюся, я не люблю, коли у класичних виставах починають одягатися по-сучасному, додають якісь модні речі. Слова, які написав Шекспір, сучасні, і я намагаюся не відходити від того, що сказав автор.

Зігравши перший раз виставу, я зрозумів, яких припустився помилок. Під час наступних показів буду їх виправляти. Мистецтво, на моє переконання, повинно не лише ілюструвати те, що відбувається, а й мати щось всередині, що вражатиме. Людина, подивившись виставу, повинна отримати катарсис.

Після кожного спектаклю аналізую свій виступ. Інколи на-

че все гаразд, а вистава йде не так, як би ти хотів. Іншого разу все прекрасно. А щоб склалися всі пазли, треба постійно над собою працювати внутрішньо. Завжди намагаюся принести у виставу щось таке, щоб людей вражало, змушувало їх мислити, переглядати своє життя, робити добрі вчинки.

Вдруге планую показати “Гамлета” у квітні, хочу, аби його побачили в Рівному, а далі — інші міста України.

Найближчі плани — моновистава “Записки божевільного” Миколи Гоголя у перекладі Максима Рильського. Колись це була моя перша моновистава, а тепер хочу повернутися до цього твору. Сподіваюся, що прем’єра відбудеться у червні.

— Пишаюся Михайлом Фіца, — зізнався актор і режисер Петро Миронов. — Робота такого рівня повинна зростати роками і вміщувати все життя актора і весь його акторський досвід. І не тільки тому, що це світова класика. А й через питання, закладені в цьо-

му матеріалі щодо таких тем, як життя і смерть, від сарказму до людських стосунків, того дріб’язкового мотлоху, який люди вносять у ці стосунки. Натомість люди часто не помічають глибоких почуттів.

Трохи більше ніж за годину Михайло зумів так добре звести цей драматургічний будинок, що всім хочеться туди зазирнути і подивитися, що за життя вирує в ньому. Думаю, ніхто з глядачів не вийшов з зали байдужим. Когось ця вистава схвилювала, зворушила, а можливо, змусила над чимось замислитися.

Я сам запропонував свою допомогу Михайлові, аби допомогти розібратися з деякими тонкощами. Він повинен був звести всі теми, які його хвилювали, у своїй виставі. Мій “Гамлет” інший, і я не намагався нав’язати те, що було в моїй роботі. Вважаю, що вистава вийшла цільна, потужна, це справжній акторський успіх.

Фото Ірини ГУРІНОЇ

16 лютого 2023 року виповнилося 210 років від дня народження українського композитора, співака, драматурга Семена Гулака-Артемівського. А 14 квітня в календарі ще одна дата — 160 років від дня найпершої прем’єри “Запорожця за Дунаєм”, першої опери українською мовою на українське лібрето.

У період написання цього твору композитор був у розквіті творчих сил, збагачений мистецьким досвідом виступів на найбільших оперних сценах Західної Європи, де виконував головні оперні партії.

Є свідчення, що задум опери “Запорожець за Дунаєм” виник у Гулака-Артемівського в роки його спілкування з ширим другом, побратимом, земляком — Тарасом Григоровичем Шевченком. А ідею лібрето опери композитору підказав поет, мислитель, філософ та історик Микола Костомаров.

Ідея про палке прагнення дунайських запорожців повернутися в Україну певною мірою була близькою і композиторові. Адже змолоду Гулак-Артемівський, прагнучи реалізувати свій хист до академічного співу, змушений був жити на чужині, в московитському краї.

Українці по праву можуть пишатися тим, що у світовій мистецькій практиці саме наш земляк Семен Гулак-Артемівський став чи не єдиним композитором, який написав лібрето, музику і виступив у головній ролі (Івана Карася).

Прем’єра відбулася на сцені імператорського Маріїнського театру. Постановники прагнули виокремити з опери побутовий, розважальний характер, намагалися применшити велич українського народу. Але патріотичне спрямування опери не сховати. І після чотирнадцятого показу вистави, кожен із яких проходив

Два ювілеї “Запорожця”

Багато українських глядачів бачили легендарну оперу Семена Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм” саме в оперному театрі. А Національна філармонія України запропонувала дещо незвичний ракурс — літературно-музичну виставу.

з величезним успіхом, оперу заборонили.

Сучасна інтерпретація “Запорожця за Дунаєм” стала головним завданням для команди постановників. Тож автор проекту і художній керівник постановки Володимир Лукашев, режисерка-постановниця Ганна Новіченко, музичні керівники Юрій Карнаух та Іван Гамкало, художник-постановник Сергій Лукашев, постановник хореографічних номерів Євген Дралов, концертмейстерка Марія Віхляєва та Неліда Афанасьєва, асистентка режисера Ірина Євченко подають філармонічно-

го “Запорожця” під певним історико-політичним кутом, де зчитується сьогодення. Адже під час війни Росії проти України динамічний сюжет опери, колоритні образи, життєствердний гумор і яскраві історичні паралелі дають можливість розставити акценти, суголосні часові.

До музично-літературної вистави на одну дію, яка тривала майже півтори години, увійшли головні сцени легендарної української опери. А доповненням до побаченого стали слова Героя України, лавреата Шевченківської премії Анатолія Паламаренка,

який виконував роль ветерана-літописця: “Ми прийняли бій, бо сам Бог і правда на нашому боці. Про кого я думаю в цю прокляту і жорстоку війну? Я думаю про полеглих моїх побратимів і посестер, про їхні сім’ї. Серце крає мене як батька, як чоловіка, як брата, як сина.

Щодня ми усвідомлюємо, яку ціну віддаємо за нашу свободу. І все це зміцнює нашу силу, свідомість, що ми мусимо дати відсіч нашим ворогам, аби вони назавжди запам’ятали, що Україна непереможна. Наші серця, серця українського народу, серця наших воїнів б’ються в унісон з усім волелюбним людом світу. Ми виборюємо нашу незалежність. І нехай наша Перемога буде початком могутнього розквіту нашої матінки України”.

Автор “Запорожця за Дунаєм” Семен Гулак-Артемівський був великим приятелем Тараса Шевченка, який заповідав: “Борітеся — поборете! Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава. І воля святая”.

Вдячна публіка довго не хотіла відпускати зі сцени талановитих виконавців Романа Смоляра (Іван Карась), Аллу Пригару (Одарка), Каріну Кондрашевську (Оксана), Олександра Чувпила (Андрій), Анатолія Юрченка (Султан), Дмитра Белозора (Селіх-Ага), Олександра Рудька (Ібрагім-Алі), Івана Топу (Гасан), Володимира Шпудейка (начальник охорони Султана) та інших акторів.

Нову постановку “Запорожця за Дунаєм” можна ще побачити 18 квітня в Національній філармонії України.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Ангельський світ Ганни Осадко

Валентина СЕМЕНЯК
Фото авторки

Коли я побачила цього Янгола — не могла відвести очей. Мене “не бралася” робота, бо мусила ще раз і ще раз повертатись на фейсбук-сторінку до Ганни Осадко... Якесь невидима притягальна сила йшла від тієї картини. Зрештою, попросила в неї дозволу і роздрукувала світлинку. Потім не втрималась — подарувала письменниці з Кременної Ганні Гайворонській під час презентації її книги “Ключі від сонця”. “Це диво, я дивлюся на цього Янгола і не можу надивитися”, — відписала мені згодом “біла ластівка” Донбасу.

І тоді я зрозуміла... “Ангельський світ Ганни Осадко” має побачити багато людей...

Так у Тернопільській обласній спілці письменників з'явився фотOVERНІСАЖ.

“...а вони, мої ангели, прилітають зазвичай у сутінках, уночі майже прилітають — сідають із тамтого боку вікна, на гострі шпичаки, що стримлять у німецьке небо, — аби тут не тусили нахабні й вгодовані голуби.

Але будьмо відверті: ані голубам, ані тим паче ангелам то не вадить. Сидять мовчки, зацікавлено дивляться через шибку, як я “танцюю” паль-

чиками, розмазуючи фарби по полотну (бо пензликом домальовую потім лише дрібні деталі), а так усе — руцями. Зітхають трохи, а тоді злегка усміхаються і позують трохи, і кажуть, що на все Божа воля, але вони, ангели, завжди поряд — із кожним із нас, хто хоче їх бачити — а я прошу оцього — спокійного й мудрого — опіки для кума, який зараз сидить в окопі серед пекла пекельного й ворожих танків. І про вічний спочинок солдата із їхньої бригади, який загинув сьогодні на світанку...” (Із допису Ганни Осадко).

Ці коротенькі записки — повідомлення від Ганни Осадко як окремішній, досі непізнаний світ: “Вчора вночі, у зимову місячну повню, він прилетів до мене — Ангел Травневого Надвечір'я. Раптовий і недоречний на початку лютого. Він просто хотів нагадати, що все найкраще — попереду — для всіх нас, дорогі. Що буде цвісти конюшина, і бджоли гудітимуть, і оксамитовий вітерець лоскотатиме шию... Треба лише вірити. І боротися. І перемогти”.

Запитую в Ганни:

— Що це за така малярська техніка? Як ти це робиш?

— А я й сама ще не придумала, то акрилові фарби, у які занурюю різноманітні

рослини — камінці... то я недавно придумала так робити, назви ще не вигадала.

“А якось прилетів Ангел, що наказує травам рости. Ангел, що пам'ятає кожну найменшу квіточку на ім'я. Ангел, що дивиться усередину себе — і ледь-ледь усміхається”.

А я знову уважно розглядаю того першого Янгола. Він — це молитва. У ньому криється енергія Всесвіту, енергія Землі і Неба. Тотальний захист. Поєднання всіх можливих аспектів Вселенського творіння. Материнський — з його ніжною тотальною опікою і самопожертвою. Батьківський — з міцною опорою. Синівський — з молодечею звитягою. Доньчин — з відданістю...

Ганна: “Ой! Він прилетів оце зараз — несподівано — ангел, що знає дату нашої Перемоги! І усміхається, і повторює, що любов ніколи не минає. І жертви з любові не є даремними. Ніколи”.

І ще один “небесний” посил від Ганни: “Золотий ангел із білою пташкою. Ну от він і прилетів. Наймоїший. Шойно-шойно, навіть і не чекав ночі. Ангел, що тримає за плечі. Ангел, що шепоче на вухо знеболююче. Ангел, що каже: “Ще не час, Ганнусю...””. А ось і ще один — і його важливі слова: “Не бійтеся!”

Р. С. Експозиція, яку підготувала тернопільська письменниці, ілюстраторка Ганна Осадко, перебуваючи у творчій майстерні у Німеччині, поїде незабаром до Варшави на благодійний ярмарок. Виручені кошти підуть на потреби ЗСУ.

На фото: Вернісаж “Ангельський світ Ганни Осадко” у світлиці Тернопільської обласної організації Спілки письменників України

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнувся:

1. Живилко Віталій Петрович — 1000 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШКИ
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка

Галина ДАЦЮК

Коректорка

Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.